

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Ivana Daňková

3. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky

**ŠKOLNÍ DRUŽINA JAKO PROSTŘEDÍ
PRO VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ V DOBĚ MIMO
VYUČOVÁNÍ**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PaedDr. et Mgr. Marie Chrásková

OLOMOUC 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Školní družina jako prostředí pro výchovu a vzdělávání v době mimo vyučování“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce a za použití pramenů uvedených v závěru bakalářské práce.

V Olomouci dne 11. 5. 2012

.....

Poděkování

Děkuji PaedDr. et Mgr. Marii Chráskové za pomoc a odborné vedení mé bakalářské práce.

Ivana Daňková

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 HISTORIE A VÝVOJ MIMOŠKOLNÍ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ	9
1.1 Vymezení základních pojmů	9
1.2 Historický vývoj	9
2 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ	13
2.1 Historický vývoj výchovy mimo vyučování	13
2.2 Vymezení a charakteristika výchovy v době mimo vyučování.....	14
2.3 Požadavky na výchovu v době mimo vyučování	14
2.4 Obsah a cíle výchovy v době mimo vyučování.....	15
3 VOLNÝ ČAS.....	16
3.1 Vymezení pojmu.....	16
3.2 Význam a funkce volného času	17
4 ŠKOLNÍ DRUŽINA JAKO ŠKOLSKÉ ZAŘÍZENÍ.....	18
4.1 Vymezení pojmů, charakteristika instituce	18
4.2 Funkce školní družiny	18
4.3 Podmínky činnosti školní družiny	19
4.3.1 Plánování ve školní družině.....	20
4.3.2 Kontrola a hodnocení školní družiny	21
5 CHARAKTERISTIKA DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	22
5.1 Obecná charakteristika	22
5.2 Osobnost dítěte	22
5.3 Vývoj dítěte	23
5.3.1 Rozumový vývoj	24
5.3.2 Citový vývoj	25
5.3.3 Volní vývoj.....	25
5.3.4 Sociální vývoj	26
5.3.5 Tělesný vývoj	26
6 ROLE VYCHOVATELKY VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	27
6.1 Vychovatelka ve školní družině	27

6.2	Výchovná práce	27
6.3	Pracovní náplň vychovatelky.....	28
6.4	Míra povinností výchovné práce	29
7	SOCIÁLNÍ KLIMA VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	30
7.1	Vztahy ve školní družině	30
	7.1.1 Vztahy mezi dětmi.....	30
	7.1.2 Vztah mezi vychovatelkou a dětmi	31
7.2	Klima ve školní družině.....	32
	PRAKTICKÁ ČÁST	33
8	ŠKOLNÍ DRUŽINA PŘI ZÁKLADNÍ ŠKOLE VELEHRAD	34
8.1	Historie	34
8.2	Současnost	35
8.3	Popis vzorku dětí	35
8.4	Činnosti a aktivity.....	36
8.5	Náplň činností, obsah, funkce.....	42
9	DOTAZNÍK.....	46
9.1	Metoda pedagogického průzkumu.....	46
	9.1.1 Cíl průzkumu	47
	9.1.2 Průzkumný soubor.....	47
	9.1.3 Průběh průzkumu.....	47
9.2	Vytvoření dotazníku	47
9.3	Vyhodnocení.....	63
	Závěr.....	64
	Seznam použité literatury	65
	Seznam příloh.....	68
	Anotace	

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Školní družinu jako prostředí pro výchovu a vzdělávání mimo vyučování. Na tuto problematiku se dívám z pozice, kterou mi přináší mé povolání. Ve školní družině pracuji jako vychovatelka tři roky. Vzhledem ke svému relativně krátkému působení v tomto zařízení, se snažím čerpat poznatky z odborné literatury, ale zároveň i využít svých zkušeností, které jsem již získala.

Školní družinu navštěvují převážně děti první a druhé třídy a jen sporadicky děti třetí, čtvrté a páté třídy, a to převážně v době, kdy čekají na zájmové útvary, které se uskutečňují v rámci školního klubu, nebo děti odjíždějící do přilehlých obcí a dojíždějící za kroužky do okresního města.

Pohledy a názory na školní družinu se různí. Někteří rodiče ji považují za bezpečné místo pro překonání určité doby čekání na jejich návrat ze zaměstnání. Pro jiné je to instituce, která je přínosem pro jejich děti v době, kdy se jim nemohou věnovat oni. I názory dětí se liší. Dělí se na ty, pro něž je družina nutné zlo – takové děti mají málo zájmů a nechtějí se zapojit do činností, případně ostatním znepríjemňují pobyt, ničí hračky a vyvolávají hádky, takových však není mnoho. Druhou skupinu tvoří děti, které vnímají družinu jako místo pro svůj další rozvoj, navazování nových přátelství nebo upevňování těch stávajících při všech činnostech a aktivitách v rámci školní družiny. Je pro ně místem radosti, rozvoje, vybírají si činnosti, které je baví a zajímají.

Jako vychovatelka a zároveň přímý pozorovatel se dívám na školní družinu jako na místo, které nabízí dětem určité zázemí, širokou škálu aktivit, napomáhá prohloubit školní znalosti, rozvíjí klíčové kompetence, rozvíjí osobnost dítěte. Zde si osvojují sociální komunikaci, pravidla chování, zažívají radost ze hry, pocit úspěchu a potěšení z výsledků své práce. Těší mě, že svojí prací přispívám k jejich rozvoji.

Cílem mé bakalářské práce je upozornit na činnost školní družiny jako místa pro další výchovu a vzdělávání mimo vyučování, a to z pohledu dětí, rodičů a vychovatelky, a vyvodit závěry z provozu školní družiny v průběhu školního roku a v období prázdnin.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část zachycuje historický vývoj výchovy a vzdělávání, dále se zaměřuje na výchovu mimo vyučování, pohled na volný čas, školní družinu jako instituci a součást denního režimu dětí, klima školní družiny a vzájemné vztahy ve školní družině. Součástí je i charakteristika dětí mladšího školního věku, jejich osobnosti a vývoje a představení role vychovatelky, její pracovní náplně a míry povinností.

Praktická část je konkrétním seznámením se školní družinou, místem mého působení, z hlediska historického i současného. Popisuje náplň činností, vzorek dětí navštěvujících školní družinu, ukázky prací a aktivit dětí.

Důležitou součástí práce je dotazníkový výzkum. Mým záměrem je provést výzkumné šetření na vybrané skupině respondentů, následně vyhodnotit získaná data a vyvodit z nich závěry. Díky tomu se seznámím s názory dětí a rodičů na školní družinu, což bude při mé další práci v oboru směrodatné.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE A VÝVOJ MIMOŠKOLNÍ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

1.1 Vymezení základních pojmů

Pod pojmem „výchova“ si lidé často představují činnost, která směřuje ke zlepšení chování a vystupování (spojováno například se slovy „vychovaný“, „nevychovaný“, „převýchova“).

Vzděláním se většinou rozumí především činnost směřující k získávání nových vědomostí, dovedností ve spojení se školou nebo jinou vzdělávací institucí. Takové pojetí zahrnuje prakticky vše v dané oblasti – působení školy, rodiny, vzdělávacích zařízení, sebevýchovu a veškerou záměrnou kultivaci člověka.

Výchova bývá v odborné literatuře definována jako záměrné, cílevědomé a všestranné působení za účelem utváření tělesných či duševních vlastností jedince, zpravidla v souladu se zaměřením a tradicemi dané společnosti (Kohout, 2007, s. 15, 21, 30).

S výchovou se setkáváme na každém kroku. Uskutečňuje se ve školách i v mimoškolních zařízeních, ve společenských organizacích, v rodině. Výchovné jevy nás provázejí po celý život. Jsme vychováváni druhými, sami vychováváme jiné a mnohdy se snažíme vychovávat i sami sebe (Jůva, 1997, s. 5).

1.2 Historický vývoj

Výchova provází lidstvo od nepaměti. Již na prahu dějin se setkáváme se snahou usměrnit rozvoj pokolení, působit na jeho vědomí, přesvědčení a chování ve shodě s potřebami a ideály dané společnosti. Tato činnost se postupně institucionalizovala a její problémy se stále více odrážely v teoretických úvahách filozofů, pedagogů i dalších odborníků.

Sledujeme-li dějiny výchovy, vidíme, že mnohé významné filozofické systémy vyústily v řešení koncepčních pedagogických otázek (Platón, Aristoteles, Tomáš Akvinský, Descartes, Locke, Rousseau, Helvétius, Kant, Spenser a další).

Každá doba si od nepaměti koncipuje svůj výchovný model. Vychází z dědictví předcházejících epoch, z jejich úspěchů i neúspěchů i z tradic odkázaných minulými generacemi. Dějiny pedagogiky, výchovy a školy poskytují komplexní obraz o vývoji výchovy jako sociálního jevu (Jůva, 2003, s. 1).

Důležité je poznání vzdělávacích systémů v různých společnostech, základních pedagogických názorů, z nichž se rodí dnešní pojetí pedagogiky, včetně významných osobností, které vyslovily názory na vzdělávání a vytvořily více či méně propracované vzdělávací systémy.

Už ve starém Řecku lze nalézt více podob výchovy. Spartská výchova byla jednostranná, cizí jí nebyly kruté tělesné tresty a intelektuální dovednosti nebyly považovány za důležité. Byly však zřízeny státní instituce orientující se na vlasteneckou výchovu a výchovná péče byla věnována i dívkám a ženám.

Athénská výchova se oproti tomu jevila neobyčejně bohatou, důraz byl kladen na výchovu rozumovou a estetickou, na harmonicky rozvinutého člověka.

Je třeba připomenout i několik důležitých jmen: Sokrates prosazoval metodu kladení otázek a hledání odpovědí, která dnes patří k metodám nejefektivnějším.

Platón ve svých dílech *Ústava* a *Zákony* poukazoval na význam výchovy, zásadou pro něho bylo teoretické poučení spojené s výchovnou praxí. Za důležité považoval věnovat velkou pozornost dětským hrám a vypravování bájí a pověstí. Připouštěl výchovný význam pohádky.

Ve výchovném systému Aristotela oceňujeme první pokus v dějinách pedagogiky o zdůraznění principu souladu výchovy s přírodou, první periodizaci vývoje a zdůraznění aktivity dítěte (Kohout, 2007, s. 105–112).

V souvislosti se starým Římem bývá nejčastěji připomínán Marcus Fabius Quintilianus, teoretik římské výchovy. Důraz kladl na přirozenost, trpělivost, pečlivost, přiměřenost, náročnost, ale i zábavné a oddechové činnosti. Odmítá podrážděnost, nervozitu a přílišnou shovívavost.

Ve středověku mělo vzdělávání teologický charakter a bylo v rukou kněží. Podmínkou byly pokora, trpělivost, pracovitost a uměřenost. Obvyklé byly tělesné tresty.

Scholastika se vyznačuje potřebou podpořit víru rozumem. Charakteristický je tedy rozvoj rozumových schopností. Mezi nejznámější scholastiky patří například Petr Abelarius nebo Tomáš Akvinský.

Středověk je také charakteristický vznikem univerzit. U nás byla Univerzita Karlova založena roku 1348 (Kohout, 2007, s. 112–116).

Co se týče výchovy v období renesance, humanismu a reformace, byla věnována velká pozornost dítěti jako rozvíjejícímu se člověku. S tím souvisí i požadavek, aby učení dítě zaujalo, podnítilo jeho aktivitu a zájem. Dbalo se na rozvoj osobnosti.

Francois Rabelais přikládal důležitost rozhovorům. Podle něho je třeba se žákem rozmlouvat o všem zajímavém, co ho obklopuje. Využívá metody založené na názornosti, komunikaci a exkurzích.

Jezuité také využívali princip názornosti. Jejich způsob výuky dále vystihují: mírná disciplína, vhodné rozdělení zaměstnání a oddechu, bezplatnost vzdělávání a systematicčnost vzdělávacích činností.

Neodmyslitelnou zásluhu v oblasti výchovy a vzdělávání má Jan Amos Komenský. Svými pedagogickými spisy položil pevné základy pedagogice jako systematické vědě o výchově mládeže i dospělých. Jako první vytvořil skutečně ucelený, logický a filozoficky propracovaný pedagogický systém, založený na hluboké znalosti dosavadního pedagogického myšlení. Věřil, že všechny děti bez rozdílu původu, pohlaví a majetku mají být vyučovány všemu, co je pro život potřebné. Za důležitý považuje princip názornosti, založený na smyslovém vnímání a přímé zkušenosti. Jako první charakterizoval názornost jako metodický princip a vytvořil moderní teorii názorného vyučování.

Komenský žádá, aby každé učení začínalo „věcmi“, jevy, protože je třeba, aby žák zkoumal svá zjištění a ne opakoval cizí pozorování a výklady. Je nutné, aby při učení bylo využito všech smyslů. Názornosti využil tak, že své učebnice doplňoval kresbami. Vedle zásady názornosti rozvinul princip uvědomělosti, systematicčnosti, posloupnosti a přiměřenosti.

Základem pedagogického myšlení Jana Amose Komenského je názor, že výchova má být přirozená. Má probíhat v souladu s přirozeností člověka, jeho potřebami, ale i přáními a touhami. Učitel nesmí žáka přetvářet, ale účinně napomáhat jeho rozvoji (Kohout, 2007, s. 119–124).

Mezi nejvýznamnější osobnosti sedmnáctého a osmnáctého století patří John Locke a Jean Jacques Rousseau. Locke zdůrazňuje mimořádný význam výchovy. Prosazuje názor, že nelze pouze pasivně přijímat cizí moudrosti, ale naopak je třeba rozvíjet samostatné myšlení.

Rousseau vyzývá rodiče, aby milovali děti a dbali o jejich dětství, podporovali hry a zábavy, nezrychlovali zbytečně vývoj dítěte a zacházeli s ním přiměřeně jeho věku. Hlásal myšlenku ochrany práv dítěte.

Nejnámější pedagogickou osobností devatenáctého století je Johann Friedrich Herbart, jenž se zasloužil o rozlišení pedagogiky jako vědy o výchově od vychovatelského umění. Proces výchovy dělí Herbart do tří etap: vedení, vyučování a mravní výchovy. Tvrdí, že vychovatelské práci musí předcházet teoretická příprava. V jeho dílech najdeme i mnoho konzervativních myšlenek. Malá pozornost je podle něj věnována tvořivosti, aktivitě

a iniciativě dětí. Z celého jeho pedagogického systému je cítit jistá odměřenost a odstup vůči dítěti (Kohout, 2007, s. 125–131).

Z plejády osobností dvacátého století je třeba představit zejména dvě. První z nich, John Dewey, zdůrazňuje, že škola má umožňovat žákovi, aby se choval zcela přirozeně. Dítě nemůže pouze pasivně poslouchat, musí být aktivní, musí konat. Koncepti výchovy a školy rozpracoval ve spise *Demokracie a výchova*. Jeho učení je bezesporu mimořádně podnětné.

Jean Piaget se snažil odhalit specifiku myšlení a poznávání u dětí v různých stádiích vývoje. Odmítá tradiční pasivní metody a podporuje metody založené na aktivitě žáků. Zájem žáků o učení musí být propojen s usilovnou prací, sám o sobě nestačí (Kohout, 2007, s. 131–134).

2 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

2.1 Historický vývoj výchovy mimo vyučování

Výchova dětí školou povinných v době vyučování má v našich zemích dlouholetou tradici. Pozornost tomuto tématu věnoval již J. A. Komenský, o němž byla zmínka už výše. Problematika pedagogiky ovlivňování volného času školních dětí začala nabývat na významu v souvislosti se všeobecným zavedením školní docházky, s rozvojem průmyslové výroby a se zrušením nevolnictví. Projevila se potřeba zajistit dozor a péči o děti školou povinné i po vyučování. Této činnosti se začaly věnovat dobročinné spolky, kluby a charitativní organizace již v devatenáctém století. Byly zakládány společnosti pro stravování chudé školní mládeže a podpůrné spolky. Provozovány také byly různé akce se zábavným a výchovným zaměřením.

Historickými předchůdci školních družin se staly útulky. Kolem roku 1885 byl v Praze na Vyšehradě založen pražskou obcí první oficiální útulek pro děti školou povinné, o které se rodiče nemohli během dne starat – pro nemoc nebo pracovní zaneprázdnění. Později byly podobné útulky zakládány i v jiných částech Prahy a v dalších městech. Hlavním cílem bylo děti zaměstnat tak, aby se nemohly věnovat nevhodným, škodlivým a závadným činnostem. Již v té době byl vznesen požadavek, aby výchovnou oblast zajišťoval pedagogicky kvalifikovaný pracovník.

V roce 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež. Družiny mládeže nebyly součástí školské soustavy. Ve větším počtu byly zakládány po roce 1945 v souvislosti se společenskými a ekonomickými změnami. Školským zákonem z roku 1948 byly družiny mládeže začleněny do školské soustavy jako mimoškolní zařízení, nebyly však součástí škol. Pečovaly o děti po celou dobu povinné školní docházky, pokud si to rodiče přáli. Školský zákon z roku 1953 přinesl částečné úpravy, změny však nebyly výrazné. K zásadnější změně došlo přijetím zákona o soustavě výchovy a vzdělávání z roku 1960. Zákon stanovil, že pro žáky prvních až pátých tříd budou zřizovány školní družiny, pro žáky šestých až devátých tříd školní kluby. Obě zařízení se stala organickou součástí škol, odpovědnost za jejich řízení převzali ředitelé škol. Školské zákony z roku 1978 a 1984 nepřinesly výrazné změny. Od roku 1978 byla možnost zřizovat školní družiny a kluby také jako samostatná mimoškolní zařízení, pokud se to ukáže být účelné. Postavení školních družin a školních klubů se nezměnilo ani právními normami ve znění pozdějších předpisů (Pávková, 2002, s. 112–113).

Školské zákony a další dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vydané v sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století nepřinesly pro oblast školních družin výraznější koncepční změny. Příslušné směrnice a vyhlášky však stále více zdůrazňují specifický charakter výchovy probíhající v družinách. Postavení školních družin a školních klubů se nezměnilo ani právními normami ve znění pozdějších předpisů. V současné době se činnost školních družin a školních klubů řídí vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (Pávková, 2003, s. 21).

2.2 Vymezení a charakteristika výchovy v době mimo vyučování

Termín „výchova mimo vyučování“ se používá vedle označení „výchova ve volném čase“. Termíny si jsou blízké, nejsou však totožné – „výchova mimo vyučování“ je vzhledem k obsahu činností širší než „výchova ve volném čase“.

Výchova mimo vyučování je vymežována čtyřmi znaky: probíhá mimo povinné vyučování, probíhá převážně ve volném čase, a to mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěna. Metodika výchovy mimo vyučování je součástí pedagogiky volného času (Hájek, 2008, s. 67–68).

2.3 Požadavky na výchovu v době mimo vyučování

Výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Společně s rodinou se na ní podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování. Vhodné pedagogické ovlivňování je mimo jiné prevencí závažných problémů, jako je agresivita, záškoláctví, drogová závislost a jiné. Kromě ovlivňování volného času zahrnuje výchova mimo vyučování i jiné oblasti, například přípravu do školy či upevňování hygienických a kulturních návyků.

Mezi pedagogické zásady a požadavky na výchovu mimo vyučování patří zejména tyto: jednotlivé výchovné složky realizované v zájmových činnostech se mají doplňovat a prolínat, plánování nemá být formální, nahodilé, ale promyšlené na základě zkušeností a odborných poznatků, mají být formulovány cíle (Pávková, 2002, s. 37–38).

2.4 Obsah a cíle výchovy v době mimo vyučování

Pro školní družinu platí obecný cíl – výchova všestranně harmonicky rozvinutého člověka, a to pomocí složek výchovy, jež jsou zpravidla označovány jako: rozumová, mravní, tělesná, estetická a pracovní (Hájek, Pávková, 2003, s. 13).

Výchova mimo vyučování má činnostní charakter. Její obsah tvoří několik výchovně-vzdělávacích činností: odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné a příprava na vyučování. Odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné činnosti tvoří součást náplně volného času a platí pro ně princip dobrovolnosti. Sebeobslužné činnosti a příprava na vyučování mají charakter povinnosti.

Podmínkou výchovného úspěchu je pravidelnost, denní režim, důslednost, vytrvalost a trpělivost (Pávková, 2002, s. 51–52).

V zařízeních pro výchovu mimo vyučování se konkrétní cíle a úkoly výchovy stanovují v dlouhodobých (ročních) plánech (viz Příloha č. 1 *Roční plán školní družiny*). O naplnění stanovených výchovných záměrů, cílů a úkolů je usilováno uskutečňováním týdenních a denních rozvrhů konkrétních výchovných činností s dětmi. Z toho vyplývá, že činnosti, které mají tvořit obsahovou náplň výchovy mimo vyučování, nemohou být vybírány nahodile, nýbrž cílevědomě, promyšleně a programově. Jsou připravovány programy výchovných činností pro školní družinu (Bláha, 1984, s. 88–89).

3 VOLNÝ ČAS

3.1 Vymezení pojmu

„Každému dítěti má být dána příležitost k naplňování volného času. Toto právo je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte“ (Hájek, 2003, s. 23).

Objasňováním pojmu „volný čas“ se zabývá mnoho odborných publikací. Toto spojení je možné chápat jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem „volný čas“ se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost. Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Vedení musí být nenásilné, činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, na jejich mentální a sociální vyspělosti a na charakteru rodinné výchovy (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2002, s. 13).

Volný čas byl v praxi a teorii postupně doceňován, a to v mezinárodním měřítku, což se odrazilo také v terminologii. Již od čtyřicátých let dvacátého století se objevovala označení „aktivity volného času“ nebo „zařízení volného času“. V širší míře se tyto výrazy uplatnily zejména od počátku šedesátých let jako „volnočasové aktivity“, „výchova pro volný čas“, „volnočasová výchova mladých lidí“, „zařízení volného času“, „činnost ve volném čase“, „výchova ve volném čase“, „zaměstnání ve volném čase“, „příprava na volný čas“, „výchova k volnému času“. Předělem v chápání volného času se stala devadesátá léta dvacátého století. Význam a výchovné možnosti volného času začaly být analyzovány a využívány vznikající pedagogikou volného času. Počátkem devadesátých let minulého století se obě dosavadní koncepce (výchova mimo vyučování a pedagogika volného času) a jejich terminologie uplatňovaly souběžně. Postupně se prosazoval přístup vycházející z konceptu volného času. Podobně jsou pojaty také dokumenty státních orgánů, například Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 (duben 2003).

Za souhrnný pojem se v této souvislosti pokládá „výchovné zhodnocování volného času“, které zahrnuje tyto oblasti: výchovu ve volném čase a pedagogiku volného času.

Výchova ve volném čase je charakteristická dobrovolností účasti na volnočasové činnosti, umožňuje do výchovného procesu včleňovat samy děti a mladé lidi jako jeho aktivní činitele a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.

Pedagogika volného času je disciplína pedagogiky, zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času (Průcha, 2003, s. 161).

Jejím posláním je děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, společnosti a přírody (Hofbauer, 2004, s. 17, 18).

3.2 Význam a funkce volného času

Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, časem očekávání i rizik. Komplexnost problematiky volného času vyžaduje, abychom brali v úvahu souvislosti a vazby, v nichž se výchovné působení uskutečňuje.

Jednu z prvních souborných prací o volném čase dětí a mládeže vydal před druhou světovou válkou Michel Damay. Vymezil v ní biologickou, sociální a pedagogickou dimenzi volného času. Kromě historických a sociologických pohledů uvádí autor fakta o tehdejších aktivitách a institucích státu i nestátních subjektů ve Francii i v dalších evropských zemích (včetně informací o tehdejší Československu).

České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu (Hofbauer, 2004, s. 14–15).

Z hlediska volného času je významné, s kým a v jaké společnosti ho převážně prožíváme. Je důležité vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnoty, má pestré a mnohostranné zájmy a hluboký, celoživotní zájem (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2002, s. 30–31).

System pedagogiky volného času zahrnuje zejména v České republice tyto instituce: školní družiny a školní kluby pro žáky základních škol, základní umělecké školy, jazykové školy, střediska pro volný čas dětí a mládeže. Jedná se o rozsáhlý komplex vzdělávacích služeb (Průcha, 2000, s. 94).

Děti tráví volný čas v různých prostředích: domov, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování, veřejná prostranství.

Důležité je, aby i státní a veřejné orgány byly co nejvíce zainteresovány v oblasti rozvoje volného času.

4 ŠKOLNÍ DRUŽINA JAKO ŠKOLSKÉ ZAŘÍZENÍ

4.1 Vymezení pojmů, charakteristika instituce

Školní družina je školským zařízením pro zájmové vzdělávání. Specifickými prostředky naplňuje obecné cíle vzdělávání dané školským zákonem. Zaměřuje se na výchovu, která posiluje komunikativní dovednosti, podporuje schopnost uplatnit se ve skupině i ve společnosti a přijímat důsledky svého chování a jednání. Školní družina je součástí školy a podílí se na realizaci školního vzdělávacího programu. Klíčové kompetence jsou v její činnosti zaměřeny především na výchovu. Není však pokračováním vyučování. Má svá specifika, která umožňují poskytnout dětem rekreaci, odpočinek, rozvíjení zájmů a smysluplnou náplň volného času (Holeyšovská, 2009, s. 13–14).

Činnost školních družin a klubů je základní formou výchovy mimo vyučování. Jejich úkolem je cílevědomá a kvalifikovaná výchovně-vzdělávací práce se žáky v době mimo vyučování a o prázdninách. Podle toho, jak se měnilo společenské poslání družin, stávaly se stále významnějším prostředkem vlivu společnosti na výchovu dětí. Neopomenutelné bylo i snížení počtu žáků v oddělení na třicet dětí a také požadavek zakládat družinové třídy tam, kde je velký počet dětí zaměstnaných rodičů (Opata, 1979, s. 50–51).

Práce školní družiny je zcela samostatnou oblastí výchovně-vzdělávací činnosti a řídí se specifickými požadavky a pravidly pedagogiky volného času. Pro funkční činnost školní družiny a zvládnutí jejích úkolů jsou stanoveny podmínky: personální, materiální, řídicí a kontrolní.

Personální podmínky splňuje vychovatelka s odborným vzděláním, s velkou dávkou empatie a chutí pracovat s dětmi.

Do materiálních podmínek lze řadit to, jestli jsou účelově vybaveny prostory, jak se využívají hřiště a sportoviště a podobně.

Řídicí a kontrolní podmínky mají oporu v právním vymezení své činnosti i v ustanoveních vztahujících se k činnosti s dětmi (Hájek, Pávková, 2003, s. 12).

4.2 Funkce školní družiny

V mimovyučovací výchovné práci školy má školní družina plnit dvojí funkci – výchovnou a sociální, tedy: zabezpečovat kvalifikované pedagogické ovlivňování volného času, který žáci tráví ve škole po vyučování a před odchodem domů, a to vhodnou organizací jejich

odpočinku a rekreace po vyučování, jejich zájmové činnosti a jejich společensky prospěšné práce. Dále umožňovat dětem připravovat se na školní vyučování procvičováním a opakováním učiva nebo i vykonáním písemné přípravy. Tím zastupuje školní družina i určitou část sociálně-výchovné péče rodiny.

Výchovná práce školy organizovaná ve školní družině se zaměřuje, tak jako při školním vyučování, na působení na celou osobnost dětí – rozvoj všech stránek osobnosti. Výchova ve školní družině má spíše charakter praktických činností (Hájek, 2008, s. 100).

4.3 Podmínky činnosti školní družiny

Psychika člověka je výrazně ovlivňována prostředím sociálním i materiálním. Prostory a vybavení mohou při výchově ve volném čase silně ovlivnit psychickou pohodu dětí, a tím vlastně jejich duševní zdraví. Prostor musí vyhovovat hygienickým, pedagogickým a estetickým požadavkům.

Hygienické hledisko bere v potaz velikost prostoru vzhledem k počtu zúčastněných. Důležité jsou čistota, větrání, teplota a vlhkost vzduchu, hlučnost nebo také vybavení nábytkem.

Pedagogické hledisko se zaměřuje zejména na to, že prostory a jejich vybavení by měly odpovídat výchovným záměrům, typu aktivit, funkci zařízení i věku účastníků.

Co se týče hlediska duševní hygieny, důležitá je citlivá úprava prostředí, kde děti tráví po vyučování svůj čas.

Velký význam mají osobní iniciativa, nápaditost, fantazie a pracovitost pedagogů, kteří se spolu se svými svěřenci mohou velmi výrazně podílet na úpravách prostředí tak, aby bylo pro všechny účastníky příjemné (Hájek, 2008, s. 121–122).

Školní družina má mít pro svou činnost vlastní prostory, které vybavením a uspořádáním odpovídají potřebám dětí mladšího školního věku. Vybavení školní družiny by mělo obsahovat hry, sportovní náčiní, dětské časopisy, knihy, hudební nástroje, potřeby pro výtvarné činnosti, počítače a tak dále.

Zařízení a vybavení by mělo splňovat estetická kritéria, mělo by být čisté, udržované a děti by měly být vedeny k šetrnému zacházení s ním. Také musí splňovat základní požadavky na bezpečnost, ochranu zdraví a hygienu. Výzdoba je obměňována a představuje práce dětí v ročních obdobích nebo podle další aktuální inspirace (Hájek, 2008, s. 223–224).

Zajištění bezpečnosti je součástí přípravy školního vzdělávacího programu. Seznamuje žáky s nebezpečím, jež ohrožuje jejich zdraví, a s postupy, které zvyšují jejich bezpečnost.

Je důležité věnovat pozornost zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví žáků, ale také formálnímu prokázání, že byla učiněna všechna opatření k minimalizaci možných úrazů před předáním žáků rodičům, přechody žáků do zájmových útvarů, neúměrný počet žáků na jednu vychovatelku, rizika spojená s pobytem venku, nedostatečné prostory pro zapsaný počet žáků v oddělení (Hájek, 2007, s. 55–56).

4.3.1 Plánování ve školní družině

Činnost ve školských zařízeních se řídí vlastním školním vzdělávacím programem, který mají podle školského zákona všechny školské subjekty. Zpracovaný vzdělávací program lze považovat z hlediska plánování za plán dlouhodobý, zpravidla je tvořen pro jeden vzdělávací cyklus: školní družina pro žáky prvních až pátých ročníků. Školská zařízení pro svou potřebu zpracovávají plány na školní rok a dále podle povahy své činnosti plány na kratší úseky. Plány jsou jedním z nástrojů řízení, mají být věcné a jejich plnění kontrolovatelné. Plánují se konkrétní akce a činnosti v reálných termínech, s určením osobní odpovědnosti za jejich splnění.

Roční plán školní družiny bývá zpravidla obsažen v plánu činnosti školy, s ním tvoří jeden celek. Týdenní skladba zaměstnání je rámcově stanovena v pedagogické dokumentaci *Přehled výchovně-vzdělávací práce*.

Případné krátkodobé plány (většinou týdenní) vypracovávají vychovatelky pro svá oddělení, a to obvykle za účasti dětí, čímž posilují participaci žáků na životě družiny. Týdenní plány mají informovat děti a především rodiče o konkrétních akcích, proto mají být vyvěšeny na přístupném místě pro děti i rodiče. Týdenní plány mají být konkrétní a není nutné do nich zahrnovat režimové momenty. Forma plánování a zveřejňování činností není předepsána, určuje ji ředitel a řídí se místními podmínkami (Hájek, 2008, s. 222). Školní družiny mají navazovat na program školy, vychovatelky částečně vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a vzdělávacího programu vlastní školy.

Kvalitně zpracovaný školní vzdělávací program družiny, vydaný a zveřejněný ředitelem školy napomáhá vytvářet reálný obraz poslání družiny. Představuje prvotní informaci o obsahu činností, námětech, rozvíjení nadání a zájmové činnosti žáků, veřejné prezentaci družiny i o možnostech spolupráce s rodinou. Soulad školního vzdělávacího programu a pedagogické práce v družině je předmětem kontroly zřizovatele nebo České školní inspekce. Za školní vzdělávací program zodpovídá ředitel školy, stvrzuje jej svým podpisem. Na tvorbě se podílejí pedagogové, vedoucí vychovatelka a kolektiv vychovatelek.

Při jeho tvorbě se vychází z inspekční zprávy, výroční zprávy školy, ohlasů činnosti družiny ve škole, z rozhovorů s žáky, kteří ji navštěvují, s učiteli, rodiči (Hájek, 2007, s. 10–11).

Rodiče vnímají školu a družinu jako jeden celek a jako takovou ji také hodnotí. Školní družina je však odlišný školský subjekt. S ohledem na tuto skutečnost se její činnost řídí zvláštní vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, proto je pro ni zpracován samostatný dokument. Pro školní družinu sice nebyl vydán žádný rámcový vzdělávací program, jeho obsah však stanovuje § 5 odst. 2, školského zákona. Školní vzdělávací program družiny formuluje konkrétní cíle vzdělávání, jeho obsah, odpovídající výchovné formy, časový plán, materiální, personální a ekonomické podmínky školní družiny, vymezuje podmínky pro dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a podmínky pro činnost žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Hájek, 2007, s. 13, 17).

4.3.2 Kontrola a hodnocení školní družiny

Kontrola plnění stanovených úkolů plánování činností je prováděna příslušnými vedoucími. Forma kontroly není stanovena, měla by však být prokazatelná – například hospitačními záznamy, zápisy v přehledu výchovně-vzdělávací práce nebo formou zápisu z projednávání výsledků kontroly na poradách (Hájek, 2008, s. 223).

S kontrolou a hodnocením souvisí termín evaluace. Evaluace znamená zjišťování, hodnocení, vysvětlování dat charakterizujících pedagogický proces, tedy jeho stav, kvalitu a fungování (výsledky). Je důležitou složkou pedagogického ovlivňování volného času ve školní družině. K evaluaci je připojen evaluační plán. Součástí evaluace by měla být zjištění, jak se družina prezentuje na veřejnosti a jak ji veřejnost vnímá. Evaluační plán obsahuje hodnotící kritéria, určuje četnost hodnocení. Vnitřní evaluace činnosti školní družiny spočívá v průběžném sebehodnocení práce vychovatelek. Vnější hodnocení provádí vedení školy, zřizovatel a Česká školní inspekce. Zpětnou vazbou jsou ohlasy rodičů i názory žáků (Hájek, 2007, s. 35–36).

5 CHARAKTERISTIKA DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

5.1 Obecná charakteristika

Dítě musí být milováno a přijímáno takové, jaké je – bez ohledu na to, jak se právě chová a zda v danou chvíli naplňuje naše očekávání. Nemůžeme změnit svou přirozenost, svůj vlastní typ. Můžeme se však stát citlivějšími k potřebám dětí, které nejsou jako my. V rovině svého chování připravujeme takové prostředí, ve kterém dítě může rozvíjet své přirozené stránky (Miková, 2010, s. 128).

Můžeme pro ně být tou nejlepší oporou při hledání sebe sama, naplňování životních potřeb, seberealizaci v budoucí profesi. Můžeme jim poskytnout takovou podporu, aby byly schopné žít spokojený a úspěšný život, ať už jsme jejich rodiče, nebo učitelé (Miková, 2010, s. 127).

Smyslové vnímání a intuice jsou způsoby přijímání informací. Souvisejí úzce s poznáváním světa a s učením. Děti, jež jsou zaměřené spíše na smysly, zajímají informace, které jsou uchopitelné, ptají se na fakta: Co to je? Jak to funguje? K čemu se to hodí v praxi? Rády se opírají o minulou zkušenost, takže preferují již ověřené hry se zavedenými pravidly. Začínají u toho, co je jim blízké, co vychází z jejich zkušeností, teprve potom postupují k novému a neznámému.

„Intuitivní děti“ zajímají významy, které se skrývají za fakty, chtějí vědět, jaké jsou mezi nimi souvislosti a jak zapadají do celku. Ptají se: Proč je to tak? Jaký to má význam? S čím to souvisí? Hry si uzpůsobují aktuální potřebě. Podle toho, jak se hra vyvíjí, mění pravidla a význam. Jejich hry jsou více fantazijní, nápadité a originální. Mají rády úkoly vyžadující originalitu a vynalézavost (Miková, 2010, s. 85–87).

5.2 Osobnost dítěte

Každé dítě, se kterým se vychovatelka setkává ve školní družině, je jedinečnou osobností. Děti docházející do školní družiny patří do věkové kategorie mladšího školního věku, což přibližně zahrnuje dobu docházky na první stupeň základní školy (Pávková, 2003, s. 26).

Osobnost člověka, jeho individualita, se utváří v průběhu ontogenetického vývoje působením různých činitelů. Určité předpoklady si dítě přináší na svět už při svém narození.

Jedná se o vrozené předpoklady, vlohy, které mohou být zděděné po předcích, nebo dispozice získané v průběhu prenatálního vývoje. Zvlášť velký vliv na vývoj jedince má sociální prostředí. Záměrné a cílevědomé působení na člověka, nejčastěji na dítě, nazýváme výchovou (Pávková, 2002, s. 33).

Z hlediska přiměřenosti věku při vymezení obsahu činností musíme mít na paměti odchylky ve fyzickém a mentálním věku dítěte. Musíme přihlížet k rozdílným predispozicím dětí, ale především věnovat pozornost tomu, abychom u dětí stimulovali nejen poznávání sebe sama, ale i překonávání sebe sama, vzestupný vývoj osobnosti (Pávková, 2002, s. 39).

Nejvýznamnější činností dětí mladšího školního věku je učení, které uspokojuje dětskou zvědavost, typickou pro toto období. Uskutečňuje se spontánně i záměrně při vyučování a přípravě na ně.

Hra má v tomto věku stále velký význam, mění se však její charakter. Je realističtější, méně fantastická, promyšlenější, plánovitější, složitější. Děti si více hrají ve skupinách, při hře spolupracují. Náměty hry mají bohatší a reálnější náplň.

Práce v tomto věkovém období může mít podobu sebeobsluhy, pomoci kamarádovi, práce pro dětský kolektiv, pomoci v domácnosti. Tyto činnosti přispívají k formování kladných morálních vlastností.

Spontánní kresba úzce souvisí s psychikou dítěte, projevuje se v ní stupeň intelektuálního vývoje i postoje dítěte k okolí, zejména citové vztahy. Kresba je realistická, má více podrobností, detailů. Děti zobrazují to, co znají, ne jen to, co vidí. Občas se projevuje rentgenové vidění, potíže při zobrazování prostoru. Používání barev je realistické, dítě začíná porovnávat svůj výtvar se skutečností (Pávková, 2003, s. 30–31).

5.3 Vývoj dítěte

Každá fáze dětství má specifickou charakteristiku a průběh vývoje a vyžaduje k tomu uzpůsobené metody edukace. Důležitým faktorem v průběhu dětství je nástup dítěte do školy, tedy zahájení povinné školní docházky, kdy dítě přebírá novou sociální roli žáka (Průcha, 2003, s. 41). Jedná se o období mladšího školního věku – žáci prvního stupně základních škol ve věku šest až jedenáct let.

5.3.1 Rozumový vývoj

Dítě silně ovlivňuje prostředí, vyučování, příprava na vyučování i činnosti, jimž se věnuje ve volném čase. Je důležité zmínit několik pojmů, které s vývojem dítěte úzce souvisejí. Především se jedná o vnímání, pozornost, fantazii, paměť, myšlení a rozvoj řeči.

Vnímání se v období mladšího školního věku zdokonaluje v souvislosti s vyzráváním smyslových orgánů. Dítě vnímá lépe a přesněji to, co je názorné, živé, co v něm vzbuzuje bezprostřední emociální reakci. Nedokonalé je stále vnímání prostoru a času. Ve vnímání nastává posun zvláště ke konci tohoto věkového období. Stává se cílevědomější, systematictější a přechází v pozorování.

Pozornost dětí se v tomto stadiu vývoje zlepšuje. Kromě bezděčné pozornosti, která dítě méně vyčerpává, se rozvíjí i záměrná pozornost. Délka záměrného soustředění je však kratší. Je správné vyvolávat bezděčnou pozornost vhodnou motivací, vzbuzením zájmů, pestrou a zajímavou činností. Důležité je pěstovat zároveň i záměrnou pozornost. Je vhodné střídat častěji různé druhy a formy činnosti, neboť se tak děti méně unaví.

Fantazie nemá tak výsadní postavení jako u předškolního dítěte, kdy často nahrazovala nedostatek zkušeností. V mladším školním věku není fantazie chudší, je však více kontrolována myšlením, dítě dokáže odlišovat fantazijní představy od skutečnosti. Při vyučování i v činnostech ve volném čase se rozvíjí a uplatňuje především fantazie reprodukční; dítě si představuje to, o čem se vypráví.

Představy jsou tedy u dětí názorné, konkrétní, velmi živé v oblastech, kde má dítě dostatek zkušeností na základě vnímání. Představy jsou tím kvalitnější, čím více má dítě možností k názornému poznávání. Dochází k zobecňování představ, což je cesta k vytváření pojmů.

Paměť v tomto věku je také konkrétní a názorná, děti si snadno zapamatovávají konkrétní údaje. Děti mají sklon k mechanickému zapamatování, jistě i pro nedostatečnou slovní zásobu k volné reprodukci. Mechanická paměť bývá na dobré úrovni. S rozvojem myšlení a řeči se však stále více uplatňuje i paměť logická. Vývoj záměrné pozornosti se projevuje také v souvislosti s výukou čtení a psaní.

Myšlení v tomto věku je konkrétní, zaměřuje se na minulé události a na budoucnost. Vyčlenění podstatného znaku a zobecnění jeho platnosti pro celou skupinu předmětů či jevů je proces velmi náročný a dítě si tuto schopnost osvojuje postupně. Je podmínkou pro vytváření obecnějších pojmů. Potíže činí chápání složitějších vztahů a porozumění symbolům.

Rozvoj řeči probíhá v souvislosti s rozvojem ostatních psychických procesů. Rozšiřuje se aktivní a pasivní slovník dětí, schopnost souvislého vyjadřování, dítě používá delší věty

i souvětí. Dítě si osvojuje také spisovný jazyk, gramatickou správnost písemného a ústního vyjadřování, kultivuje svůj řečový projev. Úroveň vyjadřování je velmi silně ovlivněna prostředím, vychovateli, hromadnými sdělovacími prostředky. Důležité je, aby se děti naučily srozumitelně formulovat své myšlenky (Pávková, 2002, s. 86–87).

5.3.2 Citový vývoj

City hrají v psychickém vývoji dítěte velmi důležitou roli. V mladším školním věku převažují kladné city, ale mohou se objevit také afekty, které je možné usměrnit nejrůznějšími činnostmi (pracovními, pohybovými). S citovým vývojem je také úzce spojeno prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, u dětí, které vyrůstají v harmonickém prostředí, většinou k závažnějším psychickým potížím nedochází. Pokud se tyto záporné pocity objeví, jedná se nejčastěji o strach. Příčinou mohou být reálné obavy (špatné známky, tresty) i situace, které si dítě vytváří ve své fantazii. City dětí jsou dost povrchní a nestálé, ve druhé polovině období mladšího školního věku se zlepšuje ovládání citových projevů. Po osmém roce se rychleji rozvíjí vyšší city intelektuální, estetické a morální.

Mezi city intelektuální se řadí zvědavost, radost z poznání a z dobře splněného úkolu. Významnou úlohu hraje obsahově bohatá a zajímavá činnost, které se dítě věnuje v době mimo vyučování. Dítě poznává skutečnost i spontánně, při hře rádo experimentuje a objevuje.

U citů estetických vývoj postupuje od fantastiky k realismu, věcnosti a střízlivosti. Po osmém roce roste schopnost analýzy, předpoklady pro pochopení, vyvíjí se také vkus.

Co se týče citů morálních – z hlediska morálky dítě posuzuje konkrétní osoby a činy v konkrétních situacích, zobecnění morálních zásad je však pro ně ještě obtížné. Mravní zásady děti ochotně přijímají od osob, které jsou pro ně autoritou. Učí se rozlišovat dobré a špatné, správné a nesprávné (Pávková, 2002, s. 88).

5.3.3 Volní vývoj

Přestože jednání dítěte je ještě hodně impulzivní, postupně se rozvíjí schopnost uvědomělé regulace vlastního chování. Dítě nedokáže jednat samostatně na základě vyšších motivů, jako je například uvědomění si významu učení, ale při dobrém vztahu s dospělými se ochotně podřizuje jejich požadavkům (Pávková, 2002, s. 89).

5.3.4 Sociální vývoj

Mladší školní věk je dobou navazování nových, četnějších a kvalitativně vyšších společenských vztahů. Dítě si vytváří nové vztahy k dospělým, například k vychovatelům, učitelům, ale také k vrstevníkům ve škole. Učitelé i vychovatelé jsou pro dítě v tomto věku silnou autoritou, jejich názory dítě přijímá často bez výhrad. V souvislosti se vstupem do školy a zapojením se do nového sociálního prostředí se v tomto věku uvolňuje dosud úzká vazba mezi dítětem a rodičem, mezi dítětem a dospělým vůbec. Vliv harmonické rodiny jako primární sociální skupiny je nenahraditelný. Zájmy a potřeby (potřeba pohybu, poznání, citové odezvy, sebeuplatnění) jsou nejčastějšími motivy jednání dětí (Pávková, 2002, s. 89).

5.3.5 Tělesný vývoj

V období mladšího školního věku je nápadný růst do výšky, hlavně prodlužování dolních končetin. Vývoj kostry není dokončen. Je nutné dbát na to, aby nesprávné a nepřiměřené zatížení nevedlo k vadnému držení těla. Výrazným znakem je také vývoj trvalého chrupu. Svalstvo i všechny vnitřní orgány zvyšují svou výkonnost a objem. Diferenciace nervových buněk v mozkové kůře pokračuje, ale není dokončena. Nervová soustava dítěte snadno podléhá únavě, a proto je po duševní práci nutný dostatečný odpočinek. Dítě mladšího školního věku se neobejde bez pohybu, jeho pohybová aktivita je velmi výrazná. Do osmého roku se dítě ještě příliš nezaměřuje na výkon, má potřebu spíše spontánního pohybu. Případné poruchy tělesného rozvoje dítěte mohou být důsledkem nejen nesprávné výživy a zanedbávání hygienické a zdravotní péče, ale i nedostatku všestranných podnětů ve sféře citové (Pávková, 2002, s. 86).

6 ROLE VYCHOVATELKY VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

6.1 Vychovatelka ve školní družině

Vychovatelka je pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.

Podle zákona o pedagogických pracovnících je pedagogickým pracovníkem osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. Předpokládá se přímé působení na vychovávaného, vzdělávaného jedince. Pedagogickými pracovníky jsou učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času, speciální pedagogové, psychologové, asistenti pedagoga, trenéři či vedoucí pedagogičtí pracovníci. V oblasti výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování, se uplatní především pedagogové volného času a vychovatelé.

Pracovníci zařízení pro zájmové vzdělávání typu školní družiny jsou označováni pracovně jako vychovatelé. Podmínkou úspěchu je jejich vzájemná podpora, informovanost, respekt (Hájek, 2008, s. 130–131).

Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Předpoklady pro výkon zaměstnání pedagogického pracovníka jsou plná způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, bezúhonnost a zdravotní způsobilost (Hájek, 2008, s. 207).

6.2 Výchovná práce

Základním znakem výchovy je cílevědomost. Pedagog si v každé fázi výchovného působení musí stanovit přiměřené cíle, volí prostředky, jimiž lze cílů dosáhnout, hodnotí výsledky svého snažení. Mezi pedagogické prostředky patří činitelé výchovy, obsah, metody, formy a materiální prostředky.

Pod pojmem „činitelé výchovy“ rozumíme působení rodiny, školy a dalších institucí.

Obsah výchovy lze vymezit pomocí složek výchovy, podle struktury osobnosti, podílu výchovných činností. Obsah výchovy ve volném čase není vymezen dokumenty, je odlišný v různých typech zařízení.

Způsoby a cesty, jimiž vychovávající dosahují stanovených cílů, bývají označovány jako výchovné metody a formy. Zvláštní důraz je kladen na působení osobního příkladu a na

metody cvičení, kdy si děti procvičují a upevňují žádané formy chování. Důležité jsou i vhodně a taktně vedený rozhovor vychovatele s dítětem a významné a pedagogicky náročné používání odměn a trestů. Dobrý pedagog dokáže reagovat na neočekávané situace a vhodně je využít (Hájek, 2008, s. 74–75).

Školní družina je zařízení, které má v naší republice dlouholetou tradici. Plní významnou úlohu na prvním stupni základních škol, zabezpečuje žákům náplň volného času v době před a mezi školním vyučováním, odpoledne před odchodem domů nebo do jiných zájmových zařízení. Děti mladšího školního věku se v družině seznamují se škálou zájmových aktivit, s jejich obsahem a formami. Nabídkou činností aktivizuje děti, prohlubuje jejich školní znalosti, rozvíjí jejich osobnost, zdokonaluje jejich dovednosti (Hájek, Pávková, 2003, s. 7).

6.3 Pracovní náplň vychovatelky

Pedagog musí mít přiměřené požadavky v odpovídající míře. Musí brát v úvahu názory dětí, hovořit s nimi, poskytovat prostor pro jejich nápady a přání. Musí znát schopnosti dítěte, všimnout si projevů chování a rysů osobnosti a vycházet z nich ve svém výchovném působení (Hájek, 2008, s. 135).

Hlavním úkolem je výchovné působení na děti v době mimo vyučování. S tím úzce souvisí sestavení pracovního plánu pro výchovu mimo vyučování. Je důležité rozlišit činnosti hlavní od vedlejších, obecné od zvláštních, společné od individuálních, určit dlouhodobější koncepci, postupné cíle a výchovné úkoly. Úkoly výchovy mimo vyučování těsně navazují na ostatní úkoly školy, podporují a rozvíjejí její záměry a cíle. Při sestavování plánu se vychází z přirozených činností žáků, respektují se jejich jednotlivé věkové kategorie, využívá se místních podmínek, časových období, je třeba dbát obsahu činností, které napomáhají harmonickému rozvoji osobnosti. Velký význam mají technické možnosti školy. Sestavují se roční plány školní družiny, jež obsahují hlavní úkoly a opatření směřující k realizaci (Opata, 1979, s. 146–148).

Pracovní náplň vychovatelky vychází z obecného poslání školní družiny a místních podmínek. Zahrnuje následující body: vychovatelka zajišťuje výchovně-vzdělávací práci se žáky podle zásad psychohygieny a stanoveného denního režimu školní družiny, kompenzaci únavy, rozvíjení osobnosti žáků. Dodržuje zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, dbá bezpečnosti při činnosti s žáky, dbá na čistotu a ochranu životního prostředí při činnosti školní družiny. Vytváří pestrou a zajímavou skladbu činností, nalézá pro tyto činnosti vhodný časový prostor. Navozuje radostnou atmosféru a komunikační prostředí, posiluje v dětech

kladné city, vytváří pocit bezpečí, posiluje jejich sebevědomí, vytváří dobrý kolektiv. Upevňuje hygienické návyky, podporuje dodržování pravidel společenského chování. Aktivitami navazuje na předchozí znalosti a dovednosti a prohlubuje je. Odpovídá za výsledky výchovně-vzdělávací práce, průběh činností zaznamenává do pedagogické dokumentace. Komunikuje s rodiči, seznamuje je s výsledky činnosti jejich dítěte ve školní družině. Prezentuje výsledky činnosti školní družiny na veřejnosti. Zúčastňuje se pedagogických porad, školení, spolupracuje s třídními učiteli. Vede příslušnou dokumentaci ve školní družině (Hájek, 2003, s. 39).

6.4 Míra povinností výchovné práce

Vládním nařízením č. 68/1997 Sb. se stanovuje míra vyučovacích povinností učitelů a míra povinností výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství. Ve znění pozdějších předpisů určuje pro vychovatelky školních družin míru přímé výchovné povinnosti 28–30 hodin týdně. Hodinou výchovné práce se rozumí šedesát minut.

Do přímé výchovné práce se zahrnuje: přímá výchovně-vzdělávací práce s dětmi od převzetí dítěte od jeho rodičů či od učitele po skončení vyučování do rozchodu dětí domů, včetně výchovných činností spojených se stravováním žáků školních družin ve školních jídelnách. Dále organizované činnosti s žáky v rámci výchovně-vzdělávacích aktivit základních škol.

Nepřímá výchovná činnost do naplnění 40,5 hodiny týdně zahrnuje zejména: vypracování plánů výchovné činnosti a přípravu na ni, vedení pedagogické dokumentace, přípravu a zajišťování materiálů na výchovnou činnost, péči o svěřený materiál (pomůcky, knihy), účast na provozních a pedagogických poradách, na školeních, seminářích, třídních schůzkách, vedení administrativy a styk s rodiči (Hájek, 2003, s. 38).

Dokumentace vedená ve školní družině zahrnuje: evidenci přijatých dětí (například zápisové lístky pro žáky, kteří jsou přihlášení k pravidelné docházce – viz Příloha č. 5 *Zápisní lístek do školní družiny*), písemné přihlášky dětí (součástí je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny), třídní knihy jednotlivých oddělení či jiné přehledy výchovně-vzdělávací práce (včetně docházky dětí), celoroční plán činností (viz Příloha č. 1 *Roční plán školní družiny*), roční hodnocení práce školní družiny jako podklad pro výroční zprávu školy, řád školní družiny (viz Příloha č. 6 *Provozní řád školní družiny*), záznamy z pedagogických rad, kniha úrazů a záznamy o úrazech dětí.

7 SOCIÁLNÍ KLIMA VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

7.1 Vztahy ve školní družině

Vztahy (sociální klima) se budují prostřednictvím komunikace, ale také tím, že dáváme mladým lidem důvěru, umožňujeme jim převzít spoluodpovědnost (Pávková, 2002, s. 52–53).

Každá komunikace znamená zaujetí stanoviska a každý, kdo komunikuje, definuje sám sebe a vztah k tomu, s kým komunikuje. Každá komunikace obsahuje dvě složky, a to obsahovou a vztahovou. To znamená, že když hovoříme o jakémkoliv obsahu, nevyhnutně vyjadřujeme vztah k tomu, co říkáme, i k tomu, komu to říkáme (Brázda, 2006, s. 87).

7.1.1 Vztahy mezi dětmi

Vztah žák–žák je mezilidský vztah, který ovlivňuje žákovo učení a chování ve škole, jeho spokojenost ve třídě, sociální roli ve třídě a podobně. Je determinován pohlavím, věkem, osobnostními zvláštnostmi (temperament, charakter, emoce, motivace, sebepojetí, zájmy, schopnosti, příslušností k určité sociální či zájmové skupině), postoji (kladné, neutrální, záporné), vzájemným působením. Tento vztah souvisí též se sociálními potřebami žáků – potřeba nápodoby, identifikace, moci, pozitivních vztahů a jiné (Průcha, 2003, s. 304).

Žák je jedinec žijící ve skupině, ve třídě s jinými žáky. Této skupině se přizpůsobuje. Prožívá zde vztahy přátelství, nepřátelství, hraje jistou roli v kolektivu. Může stát i mimo kolektiv, na okraji pozornosti. Přizpůsobuje se atmosféře třídy, stylu života skupiny, sportovnímu či studijnímu úsilí spolužáků, kulturním a dalším zájmům. Integrace skupina–žák, žák–skupina je oboustranná. Je důležité, aby skupina fungovala jako celek, ale také, aby se uplatnili i žáci jednotlivě. Důležité jsou vztahy jedince s jedincem, mezi jedincem a skupinou. (Mojžíšek, 1986, s. 133–134).

Mladí lidé jsou rádi spolu – bez ohledu na to, jaká činnost se jim při tom nabízí nebo je prováděna. Základní motivací pro ně je možnost strávit určitý čas s vrstevníky, moci s nimi mluvit o tom, co se jim líbí, způsobem, jaký se jim líbí, objevovat a zakoušet, jací vlastně jsou, a to v uvolněné a přátelské atmosféře. Na druhou stranu zde hrozí a reálně existuje řada negativních jevů: šikana, tlak vrstevnické skupiny. Lhostejnost dospělých může vést k trvalému duševnímu strádání šikanovaných dětí i k závažným zdravotním poškozením. Zařízení nese plnou právní odpovědnost za škodu vzniklou dítěti v době pobytu. Usměrnovat

a ovlivňovat velmi komplikované mezilidské vztahy není snadné. Na téma vztahy mezi lidmi je nutné s dětmi hovořit, vysvětlovat, jasně stanovit požadavky, odměňovat žádoucí a trestat nežádoucí formy chování (Pávková, 2002, s. 54–55).

7.1.2 Vztah mezi vychovatelkou a dětmi

Vztah učitel–žák, resp. vychovatel–žák, je mezilidský vztah, který ovlivňuje průběh i výsledek učitelova vyučování, žákova učení, kvalitu jejich spolupráce, sociální percepci, emocionální a motivační aspekty výuky (Průcha, 2003, s. 304).

Na počátku je kontakt, setkání vychovatele s mladým člověkem. Pokud vychovatel dokáže dítě či mladého člověka zaujmout, vzniká vztah. Výchovné působení tohoto vztahu se projeví tak, že postupně přivádíme mladého člověka k poznání a přijetí určitých hodnot, o které nám ve výchově jde. Nezaujme-li mladého člověka vychovatel, nezaujmou ho ani jeho hodnoty. (Pávková, 2002, s. 53).

Zde se ukazuje význam osobnostních kvalit vychovatele. Čím menší je skupina, s níž vychovatel pracuje, tím přirozeněji a spontánněji vznikají vztahy. Čím je skupina větší, tím více musí vychovatel vztahovou dimenzi plánovat a strukturovat.

Dobrý a citlivý vychovatel dokáže i u méně úspěšného a problémového dítěte najít příležitost k pochvale. Žádná zájmová činnost by proto neměla zůstat bez výsledku, bez úspěchu. Úspěch se stává morální podporou a povzbuzuje k překonávání obtíží. Úspěšnost je podmínkou zdravého vývoje osobnosti (Pávková, 2002, s. 53-54).

Vytvoření vztahu s učitelem nebo vychovatelem je pro dítě přímou podmínkou. Učitel či vychovatel je pro dítě vzorem, jenž přirozeně napodobuje (Miková, 2010, s. 125).

Vztah je jediným způsobem, kterým je možné předat hodnoty a postoje. A ty tvoří jádro výchovy. Jedná se o vztahy: vychovatel–dítě, vychovatel – skupina dětí, dítě–dítě, dítě – skupina dětí. Vztahy jsou vzájemné, ovlivňují se. Například vztah mezi dítětem a rodiči se projevuje ve vztahu mezi rodiči a vychovatelem a následně mezi vychovatelem a dítětem (Pávková, 2002, s. 53).

Aby vztah mezi dospělým a mladým člověkem zůstal funkční a pro obě strany přínosný, je také velmi důležité, aby byly jasně vymezeny a oběma stranami respektovány určité hranice. Dobrý vychovatel je pro děti zdrojem kladných citů, poskytuje jim pocit jistoty a bezpečí. Důležité je respektování hodnot a hranic stanovených v psaných i nepsaných pravidlech. Vychovatel by měl mít k dětem vřelý vztah. Měl by to být vztah profesionální.

Příliš silné citové vazby nejsou dobré pro vychovatele ani pro dítě. Zkušený vychovatel ví, že co nemůže nabídnout všem dětem, nedává žádnému (Pávková, 2002, s. 56).

7.2 Klima ve školní družině

Vychovatel má vytvářet příznivé klima a podnětné prostředí, jehož součástí jsou kladné sociální vztahy bez zbytečných konfliktů. Pokud se děti cítí v zařízení dobře, může být se svou prací spokojen. Důraz je kladen na aktivitu, iniciativu a samostatnost dětí, rozvíjení jejich tvořivosti. Je správné nechat děti, aby spontánně projevovaly své prožitky, názory, vědomosti, aby mohly prosazovat své postoje. Vychovatel má respektovat reálná přání dětí a pomáhat tak uspokojovat jejich základní potřeby (Pávková, 2002, s. 58–59).

Při organizování činností (výběru námětů, motivování, hodnocení, výběru prostředí činnosti i vlastní provádění) vytváříme dostatek prostoru, abychom si s účastníky povídali a především jim naslouchali; vedeme je také naslouchání si navzájem. Činnosti vybíráme tak, aby navozovaly radostnou atmosféru a všichni při nich mohli být úspěšní; činnosti střídáme. Potlačujeme přirozený sklon zaměřovat se na vyhledávání chyb, ale naopak je podněcujeme k takovému způsobu hodnocení, kdy vyhledávají především kladné momenty činnosti, a tak posilujeme vytváření příjemné atmosféry. Budujeme kvalitní sociální vazby na základě vzájemné empatie, tolerance a pěstování komunikačních dovedností. Kladným hodnocením a pochvalou posilujeme sebevědomí a sebeuvědomování dětí (Hájek, 2008, s. 194–195).

PRAKTICKÁ ČÁST

8 ŠKOLNÍ DRUŽINA PŘI ZÁKLADNÍ ŠKOLE VELEHRAD

8.1 Historie

Na základě prostudování kroniky Základní školy jsem zjistila některé informace týkající se počátků školní družiny, která byla součástí Základní školy Velehrad. Jak vyplývá z uvedené kroniky, vznik školní družiny se datuje ke školnímu roku 1976–1977, a to k 1. 9. 1976, kdy bylo otevřeno oddělení školní družiny. Provoz zajišťovala jedna vychovatelka, která se později střídala formou zastupování s učitelkami první až páté třídy. Ode dne 21. 3. 1977 do dne 31. 3. 1977 byl plynulý provoz ve školní družině zajištěn zástupem.

Další zmínky o provozu školní družiny jsou až z roku 1980, kdy bylo opět otevřeno první oddělení školní družiny z důvodu vyučování žáků na směny. Bylo umístěno v klubovně tělocvičny TJ Sokol Velehrad. Činnost byla zaměřena na výchovné působení mimo vyučování. Další záznamy jsem opět v kronice školy nenašla.

V rámci Základní školy Velehrad fungovalo několik kroužků pod vedením učitelů a také dobrovolníků z řad rodičů. Byly to kroužky: letecko-modelářský, kroužek ručních prací, divadelní, požární nebo kroužek šachistů. Některé děti dojížděly do Základní umělecké školy v Uherském Hradišti, kde se vyučovala hra na klavír, housle a cimbál. Děti byly zapojeny také do sběru ovoce ve Výzkumné stanici na Velehradě. Později byla zahájena činnost kroužku výtvarného, zdravotnického, národopisného, fotografického, kroužku ručních prací, lehké atletiky, jazyka francouzského, jazyka německého, činnost kroužku turistického, požární ochrany, divadelního, elektrotechnického, gymnastiky, sportovního kroužku košíkové, kopané a stolního tenisu pod záštitou TJ Sokol Velehrad. Probíhaly kurzy hry na flétnu, kytaru, harmoniku, sborového zpěvu. Tyto aktivity se uskutečňovaly v letech 1965–1981. Některé aktivity přetrvávají dodnes. Oficiální zmínky o provozu školní družiny se objevují v roce 2002, kdy místo pracovních dílen v přístavbě školy byla zřízena školní družina. Tato měla vždy jenom jedno oddělení a působila v ní vždy jen jedna vychovatelka. Od roku 2002 do roku 2009 se zde vystřídaly čtyři vychovatelky. V roce 2009, ještě před mým nástupem, byl provoz zajištěn zastupováním z řad pedagogů.

8.2 Současnost

Školní družina (viz Příloha č. 7 *Budova školní družiny*) je součástí velehradské základní školy a jejím zřizovatelem je obec Velehrad. Nová školní budova byla otevřena 1. 9. 1999. Je umístěna v jádru obce – do nádvoří bývalého hospodářského dvora. Tvoří ji protáhlá křídla a na budovu navazují školní hřiště a park. Součástí areálu je přístavba školy, ve které je v současné době umístěna školní družina. Dříve byly tyto prostory využívány jako dílny pro žáky školy. Do roku 2011 měla pouze jedno oddělení, v současné době, tedy od školního roku 2011–2012, byla zřízena dvě oddělení – z důvodu nedostačující kapacity. Kapacita oddělení je pětadvacet žáků.

Prostory školní družiny jsou dostačující pro stanovenou kapacitu dětí. Součástí je velká chodba, která je rozdělena na šatnu dívek a šatnu chlapců, úložný prostor, kde se ukládá sportovní nářadí a různé pomůcky a potřeby, které by jinak zabíraly herní prostory, dále sociální zařízení a velký herní prostor (viz Příloha č. 8 *Herna*). Prostory a prostředí školní družiny byly upraveny na základě konzultace s dětmi. Vzhledem k tomu, že po mém nástupu v roce 2009 došlo k úpravám a opravám prostor, tedy k vymalování, výměně nábytku a podlahové krytiny, konzultovala jsem barevné sjednocení stěn, nábytku i podlahové krytiny s dětmi, protože je důležité, aby se ve školní družině dobře cítily. Samy se podílely na celkové výzdobě veškerých prostor. Jako úložný prostor jsem volila velký nástěnný kapsář ve tvaru kočky v pestrém provedení. Každá kapsa je opatřena značkou, aby se orientovaly i děti, které nastoupily do první třídy a neumí si přečíst své jméno. Jednotlivé kapsy zdobí postavičky z pohádek a zvířátka. Tak si děti lépe zapamatují, kde mají své věci uloženy. Na stěnách i stropě jsou zavěšeny barevné sítě, které jsou zdobným prvkem družiny a zároveň slouží jako plocha pro umístění a zavěšení výrobků dětí. Prostory máme hezky vyzdobeny. Barevné provedení v modrozluté kombinaci si děti zvolily samy. Tuto kombinaci doplňuje ještě oranžová barva, která se nachází na váleňdě a je zastoupena i v dětské sedací soupravě. Ve školní družině se děti cítí dobře a byli jsme pochváleni i rodiči i pedagogy, že je naše družina útulná a hezky upravená.

8.3 Popis vzorku dětí

V současné době první oddělení školní družiny navštěvuje dvaadvacet dětí. Původně bylo přihlášeno dvacet pět dětí, ale v průběhu roku se tři děti odhlásily (důvodem byla například péče matky o mladšího sourozence nebo nepravděpodobná docházka dětí, kdy se jim

změnil rozvrh vyučování a ony již nemusí čekat ve školní družině na kroužky, protože tyto následovaly hned po vyučování).

První oddělení školní družiny navštěvují děti první, čtvrté a páté třídy. Celkem je zde šestnáct dívek a šest chlapců. První třída je zastoupena osmi děvčaty a čtyřmi chlapci, čtvrtá třída sedmi děvčaty a jedním chlapcem, pátá třída jednou dívkou a jedním chlapcem. Věkové rozpětí v současné době je sedm až jedenáct let.

Pro věkovou nesourodost je problematické skloubení činností školní družiny a je třeba zorganizovat takové činnosti a zajistit takovou náplň, aby vyhovovala všem dětem.

8.4 Činnosti a aktivity

Naše školní družina je bezpečným místem pro děti především pracujících rodičů. Rodiče si stále častěji uvědomují, že je pro jejich dítě lepší, aby se po vyučování věnovalo organizovaným cíleným aktivitám, než trávilo čas na ulici nebo v partě. Činnost je zde zaměřena na zájmové vzdělávání, odpočinek a relaxaci po školním vyučování, rekreační činnosti a nenásilnou přípravu na školní vyučování formou didaktických her, hádanek a dalších.

Jakoukoliv činnost lze vnímat jako dlouhodobou a smysluplnou aktivitu, kterou provádí člověk nebo skupina lidí. V naší školní družině je to především činnost výtvarná, pracovní, tělesná, literární, hudební. Jsou to činnosti výchovně-vzdělávací.

Součástí jsou také příležitostné akce, ale i akce, které připravuje škola jako celek a které zároveň bývají určeny i rodičům nebo širší veřejnosti. Uvádím zde akce a aktivity, které měly nebo mají u dětí velký úspěch:

Projekt Živá voda na vytváření loga nově budovaného areálu, který pracovně nazýváme „Živá škola – Živá voda“, je na přiblížení života kolem vody, ale i pod její hladinou. Objekt se nachází v prostorách Archeoskanzenu Modrá.

Soutěž „Jak dobře znáš svou obec“ je, jak název napovídá, zaměřená na znalosti, které se týkají obce, v níž děti žijí. Školní družinu navštěvují děti z obcí Modrá, Velehrad a Salaš. Soutěžilo se o nejkvalitnější znalosti vztahující se k dané obci.

„Zdraví a já“ je tvůrčí soutěž Vojenské zdravotní pojišťovny České republiky. Jednalo se o literární a výtvarnou soutěž. Příspěvky posuzovala porota v čele se spisovatelkou Bárrou Nesvadbovou. Z naší školní družiny se soutěže zúčastnila tři děvčata. Sice se neumístila na žádném z prvních míst, ale obdržela poděkování za účast.

Další soutěž, které se děti ze školní družiny zúčastnily, byla výtvarná soutěž, pořádaná Základní školou Zlechov, na témata: Bude zima, bude mráz; Táta chytil kapra; Půjdem spolu do Betléma. Na předních místech se umístily i děti z naší školní družiny.

V soutěži „Malý nakladatel“ děti soutěžily o nejzajímavější příběh a o nejlepší ilustraci. Soutěž probíhala v rámci našeho oddělení školní družiny a výtvary byly vystaveny v prostorách družiny.

Program „Dne Země“ byl tvořen na principu tématu k zamyšlení. Děti si měly vybrat něco, co je součástí naší Země (například zvíře, strom, rostlinu, kámen a jiné) a nakreslit jej libovolnou technikou – například pastelkami, barvami, křídou, nebo napsat krátké povídání či básničku.

Mezi aktivity družiny patří i divadelní vystoupení. Na programu bylo Povídání o pejskovi a kočičce, které napsal Josef Čapek, s názvem „Jak to bylo na Vánoce“. Jedná se o příběh o dvou nerozlučných kamarádech, kteří spolu hospodaří ve svém domku, o jejich radostech a trampotách. O tom, jakou sílu má vlídnost, přátelství a ohleduplnost k ostatním, že nejsladší odměnou je úsměv a radost těch, kterým jsme pomohli. Na vystoupení jsme si vyrobili masky i kulisy. Představení mělo velký úspěch u rodičů i u ostatní veřejnosti. Kromě radosti z vystoupení si děti navíc odnesly poznatky o tom, jaké vlastnosti jsou pro člověka důležité.

Druhé představení neslo název Vánoční pohádka o jedličce. Tento příběh vypráví o tom, jak důležité je mít dobré kamarády a že by nikdy nikdo neměl zůstat sám. Vystoupení bylo také určeno rodičům i ostatní veřejnosti. Děti si opět v rámci školní družiny vyrobily kostýmy, masky a kulisy. I toto vystoupení mělo velký úspěch a naše družina byla chválena za náročnou přípravu rodiči i pedagogickými pracovníky.

Cílem výtvarné soutěže s názvem „Cestou dvou bratří“ je přiblížit dětem kořeny naší kultury – s pozitivním příkladem pro život v současnosti. Dobrodružná cesta dvou bratří Cyrila a Metoděje se nesmazatelně zapsala do kultury našeho národa. Připomíná nám bohatství předků, které stále uchováváme. Soutěž pořádá Organizační výbor projektu Dny lidí dobré vůle. Soutěž bude uzavřena koncem května roku 2012 a následně budou vyhlášeny výsledky.

V průběhu akce s názvem „Dřevěné omalovánky“ si děti výrobky ze dřeva v podobě stromů, domů, zvířat, ptáků nebo kytek vybarvily a doplnily vlastní tvorbou. Sestavily malebnou vesničku, která zútulnila naši školní družinu. I když v naší družině není vybraná skupina výtvarně a literárně zaměřených dětí, tak tvoří rádi. Výtvarná tvorba je pro ně hrou, ale i možností sebevyjádření, způsob relaxace i terapie.

Vzhledem k tomu, že se děti hojně věnují výtvarné činnosti, která je oblíbená u většiny, uvádím některé techniky, jež mají rády. Jedna z nejoblíbenějších technik je kresba křídou na mycí houbu, k níž jsou potřeba tyto materiály: velká, plochá mokrá houba, barevná křída, papír. Co se týče postupu, nejprve kreslíme křídou na mokrou houbu, potom houbu přitiskneme na papír. Tak na něm vznikne otisk kresby.

Možný je i obměněný postup: křídou pomeleme, rozdrťíme nebo nastrouháme do misky. Kousek mokré houby ponoříme do křídového prášku a pak jí „třukáme“ na papír.

Dalšími oblíbenými technikami jsou: kresba suchou křídou, kresba mokrou křídou, kresba zalitá lepidlem, křída a tekutý škrob, přírodní koláž, práce s tuší.

K výchovné činnosti osobně také hojně využívám literaturu se zaměřením na činnosti ve školní družině. Mezi nejoblíbenější patří následující knihy:

Veršované kresbičky pro kluky a holčičky, jejichž autorkou je Romana Suchá, ukazují malování jako hru, zábavu a nenásilnou přípravu na školu. Ve spojení kresby a básničky je rozvíjena řeč, poznávání a chápání (Suchá, 2006, s. 2). Tuto knihu využívám u dětí první třídy, kdy děti na základě básničky kreslí šneka, domek, motýla, hrad, myš, ježka, mrak, stonožku a další. Jedná se o formu ilustrace k dané básničce.

Knihou *Náměty pro školní družinu*, jejíž autorkou je Kristýna Balková, obsahuje návrhy ročních, měsíčních a týdenních tematických plánů práce v družině. Jedná se o deset projektů s konkrétními činnostmi (Balková, 2006, převzato z obálky knihy).

Nejlepší nápady pro děti, jejichž autorkou je Alena Kulhánková, obsahují výtvarné náměty pro celý rok. Děti baví tvořit, zkoušet nové věci, neznámé techniky, objevovat a experimentovat. Inspirací k tvorbě dětí bývají jejich vlastní prožitky, to, co je zajímá, trápí, z čeho mají radost. Výtvarná tvorba neznamena pro děti jen tvoření, ale také to, že si při ní odpočinou a uklidní se. Je pro ně také hrou, možností sebevyjádření, relaxací a terapií (Kulhánková, 2006, s. 7).

Knížka *Pojďte si hrát s námi*, jejímž autorem je Václav Fischer, je souborem říkanek a písniček, které jsou doprovázeny malůvkami a jednoduchými cvičeními pro děti (Fischer, 2007, s. 7).

S knihou *Hry a pohádkové snění*, kterou vytvořila Naděžda Kalábová, se dostáváme do světa fantazie. S dětskými sny souvisí dětská představivost. Děti díky svým představám a fantazii zvládnou vyřešit spoustu dětských problémů a starostí (Kalábová, 2008, s. 9–10). Nejraději děti kreslí Skřítko Snílka a plní s ním zadané úkoly.

Autory knihy *Hovory a hrátky se zvyky a svátky* jsou Petr Kukul a Jan Linduška. Jedná se o soubor námětů zaměřených na rozumový, etický a sociální rozvoj dětí. Popisuje zvyky,

svátky, náměty na rozhovory, činnosti s dětmi. Autoři upozorňují na to, že většina zvyků ztratila svou magickou povahu, přenesla se do polohy zábavy, hry folkloru. Nahradily je jiné zvyky. Součástí je interpretace zvyků, náměty pro rozhovory s dětmi, náměty na činnosti vázané na konkrétní zvykoslovné praktiky (Kukal, Linduška, 2010, s. 7, 8, 28, 29). Knihu využíváme při výtvarné tvorbě a k povídání si o svátcích v průběhu celého roku. Také z ní čerpáme inspiraci pro různá vystoupení a akce.

Knihu *Co si dnes vytvoříme* z francouzského originálu přeložila Daniela Šimková. Náměty z ní využíváme na kreslení, malování, otiskování, kompozice, kombinování různých prvků, modelování. Výtvarná činnost formuje osobnost, poznávání okolního světa, přispívá ke komunikaci dítěte s okolím, důležité je, aby děti výsledky své práce představily ostatním (sourozencům, rodičům, kamarádům). Také je důležité poznávání nových materiálů, tvůrčích schopností, manuálních dovedností, vnímání rozdílů, hodnocení, osvojování si výtvarného vnímání, rozvoj tvořivých schopností, seznámení se s různými materiály a pracovními postupy (Šimková, 2008, s. 11). Tyto činnosti jsou u dětí velmi oblíbené.

V rámci her využívám poznatky získané z praktických seminářů *Psychomotorické hry ve škole i školce* a *Další náměty pro psychomotorické hry ve škole a školce* vedených lektorkou Danielou Jonášovou. Jedná se například o hry „Zmrzlina“, „Pneumatiky“ či „Atomy“.

Ke hře s názvem „Zmrzlina“ jsou potřeba kelímky a tenisové míčky. Každý si zvolí svůj druh zmrzliny a řekne ji ostatním hráčům v kruhu. Děti si vyhazováním posílají tenisové míčky do jednoho nebo dvou kelímků.

Mezi další patří hra „Pneumatiky“. Honícímu žákovi („honičovi“) se říká Jehla. Ostatním nafouklé pneumatiky. Jakmile je některé dítě honičem chycené, vydává zvukový signál „bum“, či „prásk“ a sedne si na zem. Zachránit ho lze tak, že běžající kamarád udělá u chyceného tři dřepy. Potom se opět oba zapojují do hry.

Při hře „Atomy“ se honičovi říká elektron. Ostatní jsou atomy. Žáci jsou rozděleni do několika skupinek maximálně po pěti dětech. Čtyři se chytou ve stoje za lokty do pevného kruhu – atomu. Jeden žák stojí mimo kruh – elektron. Po zvolání křestního jména žáka z kruhu se ho žák mimo kruh snaží chytit. Chycený vypadává z kruhu a stává se elektronem. Pak se jejich role vymění. U mladších žáků je vhodné hru obměnit kvůli motivaci. Například na „Jablíčko a červíka“.

V rámci školní družiny používám také kineziologická cvičení. Jedná se o soustavu cviků, které jsou jednoduché, bezpečné, provádějí se bez pomůcek a pozitivně ovlivňují

schopnosti a dovednosti dětí. Podporují všechny denní činnosti dítěte, odstraňují únavu, stres, dodávají dětem radost z pohybu při sportu i ve volném čase.

Činnost „Hravé malování“ například aktivuje motorický smysl pro pohyb, podporuje koordinaci očí a ruky, která je při výtvarném projevu a psaní velmi důležitá. V každé ruce drží děti jednu tužku (pastelku, křídlo a podobně) a malují oběma rukama současně symboly, obrazy či tváře podle fantazie. Podmínkou je pohybování oběma tužkami – v pravé i v levé ruce. Dodržuje se hravá forma cvičení.

Další aktivité se říká „Houpačka“. Děti sedí se zkříženýma nohama, rukama objímají prsty na nohou a provedou nádech. Při výdechu se zhoupnou dozadu, při nádechu zpět do výchozí pozice. Důležité je respektování fyzické síly dětí.

Ze zásobníku her si děti oblíbily „Hru se slovy“, „Novinové cvičení“, „Míčovou válku“ a „Děti, pojd'te domů“.

„Hra se slovy“ začíná tak, že hráči sedí v kruhu. Vybraný hráč řekne slabiku a následující z ní musí vytvořit slovo, potom řekne slabiku a třetí ji musí doplnit tak, aby vzniklo slovo, a říct svoji. Kdo nedokáže utvořit slovo, vypadne ze hry.

Při „Novinovém cvičení“ vychovatel drží v ruce noviny, které představují tělo cvičence. Pohybem novin naznačuje dětem pohyby, které mají vykonat, například zvednutí dolního rohu znamená přednožení, položení novin na zem znamená leh, zvednutí kolmo poloviny novin znamená sed a podobně.

U „Míčové války“ zmačkáme noviny do koule a hrajeme si s ní jako s míčem. Házíme, chytáme, přihráváme. Zahrajeme si na klauny v cirkuse, žonglujeme s míčkem a děláme u toho různé pohyby. Nakonec si zahrajeme na míčovou válku.

U hry „Děti, pojd'te domů“ hráči utvoří dvojice. Ve dvojici je vždy jeden hráč dítě a druhý matka, nebo otec. Všechny „děti“ se rozmístí v prostoru třídy a posadí se do „tureckého sedu“ s hlavou skloněnou ke kolenům a se zavřenýma očima. „Rodiče“ postupně volají své děti pokynem: „Pojď domů“. Děti reagují pouze na hlas svého „rodiče“.

K dalším aktivitám patří akce pořádané školou – pro společnou účast dětí, rodičů, pedagogických pracovníků.

Tradiční je „Podzimní drakiáda“. Probíhá většinou v měsíci říjnu za větrného počasí. Bývá určena především pro první stupeň základních škol. Žáci se jí účastní s draky vlastní výroby. Soutěží se o nejlépe letícího draka a cení se i kreativita při vlastní výrobě.

V prosinci potom probíhá „Mikulášský jarmark“. Tuto výstavu rukodělných prací, které se účastní nejenom děti, ale i rodiče, doprovází návštěva nadpřirozených bytostí.

Jarmark je zaměřen na výrobky z perníku, hlíny, proutí, dřeva, na vazbu květin a ukázky výroby. Součástí je prodej výrobků.

Děti se pravidelně účastní také „Vánočního jarmarku“ (viz Příloha č. 9 *Vánoční jarmark*) a zpívání u vánočního stromu. Žáci se již od září snaží v hodinách výtvarné výchovy, v kroužcích i ve školní družině vyrobit různá přáníčka, ozdoby nebo výrobky z keramiky, které pak nabízejí k prodeji. Na „Vánoční jarmark“ navazuje vánoční zpívání. Své místo tu mají koledy, scénky a tance. Program připravují všechny třídy, včetně dětí ze školní družiny.

Při „Noci s Andersenem“ tráví děvčata a chlapci noc ve škole se svými učiteli. Čtou si pohádky, vyprávějí příběhy. Děti si uvědomují jaký význam má kniha – i v dnešní přetechnizované době. Při činnostech v rámci „Dne Země“ kluci a holky přispívají aktivním způsobem, zaměřují se na úklid odpadu v obcích. Odpad je pak svážen na sběrná místa. Uvědomují si, jak důležité je čisté životní prostředí.

V „Barevném týdnu“ (viz Příloha č. 10 *Barevné dny*) je každému dnu v týdnu (pondělí až pátek) přidělena určitá barva. Na základě toho si děti za spolupráce pedagogických pracovníků připravují kostýmy v barvě odpovídající danému dni. Fantazie dětí nezná mezí, zdobí třídy, chodby. Porota sestavená z pracovníků školy každý den hodnotí výzdobu a kostýmy jednotlivých tříd, součástí mohou být i dětmi sebrané scénky. Odměnou pro ty nejlepší je pobyt v plaveckém areálu Delfín. Této soutěže jsem se účastnila jako členka poroty.

Před „Vynášením zimy“ jsme si ve školní družině vyrobili slaměnou pannu Moranu (Zimu, Smrtku), oblékli ji do bílé košile, kolem krku jí dali věnec a připevnili jsme ji na dřevěnou tyč. Společně jsme ji pak donesli k potoku, kde jsme ji hodili do proudu, aby odplavalo všechno špatné, a my jsme mohli radostně přivítat jaro. Připravili jsme si krátké vyprávění a několik básniček, které jsme při házení Morany do potoka recitovali.

V souvislosti s akcí „Nejlepší paní vychovatelka“ si děti vyzkoušely roli paní vychovatelky, pana vychovatele. V roli se vystřídal všechny děti a připravily si program činností pro školní družinu. Pro velký úspěch musíme tuto aktivitu každý rok opakovat. Nakonec jsme společně vyhodnotili nejlépe připravený program a taky nejlepšího vychovatele. Tato hra vzbudila i kladné ohlasy rodičů, kteří se každý den zajímali, jaký si děti připravily program, a kdo daný den naši družinu vedl. Musím podotknout, že akce probíhala za mé přítomnosti, ale s co nejmenším zasahováním do jejich činností.

Nelze vyjmenovat všechny aktivity, které na naší škole a především ve školní družině probíhají. Je jich opravdu mnoho a jsou také součástí plánů školní družiny, jak ročních, tak měsíčních, týdenních i denních.

Součástí je také působení na děti a rozvoj jejich osobnosti nenásilnou formou, proto si první oddělení školní družiny připravilo deset bodů, které je nutné ve školní družině a ve vztahu ke svým kamarádům a paní vychovatelce dodržovat (viz Příloha č. 2 *Desatero školní družiny*).

8.5 Náplň činností, obsah, funkce

Snažím se, aby byl pobyt ve školní družině pro děti příjemný, aby si po vyučování odpočinuly a relaxovaly, aby se však nenásilnou formou i něco nového a zajímavého naučily. Dětem je dána možnost podílet se svými nápady, náměty a přáními na tvorbě plánů školní družiny.

Při plánování činností vycházím z fyzických i povahových vlastností dětí. Přizpůsobujeme se školním zájmovým útvarům, mimoškolním akcím. Do pravidelné činnosti školní družiny jsou zahrnovány soutěže a hry v herně. Vycházíme přitom ze školního vzdělávacího programu pro školní družinu.

Aktivity v naší družině se dělí na: pravidelné, příležitostné, spontánní, zájmové, rekreační, odpočinkové, samoobslužné a estetické. Nezbytnou činností je také příprava na vyučování.

Pravidelné aktivity doprovází týdenní skladba zaměstnání. Jedná se zejména o organizované činnosti zájmového a tělovýchovného charakteru.

Mezi příležitostné se řadí výstavy, sportovní a společenské akce, akce ve spolupráci s rodiči.

Spontánní činnosti nejsou přímo řízeny vychovatelkou. Jsou to hry, četba, každodenní individuální klidové akce, které se uskutečňují po obědě nebo ke konci provozní doby družiny.

Zájmové činnosti přispívají k rozvoji osobnosti žáků, jsou zaměřeny na činnost výtvarnou (nejrůznější výtvarné techniky, kreslení na dané téma), hudební (výroba rozmanitých hudebních nástrojů, za použití materiálů, jako jsou plastové láhve, luštěniny, korálky, dřívka, rolničky), pracovní (stříhání, lepení, trhání, mačkání a jiné techniky) a sportovní činnost.

Rekreační slouží k odreagování a odstranění únavy z vyučování. Jsou zaměřeny na regeneraci, převažuje odpočinek aktivní – hry a spontánní činnosti, které se dle možností snažíme provádět venku. Jsou to vycházky do okolí školy, hry v přírodě, hry na rozvoj obratnosti, míčové hry, závodivé hry družstev, v zimě sáňkování.

Odpočinkové činnosti jsou psychicky a fyzicky nenáročné – četba, poslech hudby, klidné hry, relaxace, kreslení na volné téma, stavebnice, puzzle, hračky. Napomáhají k odstranění únavy, bývají zařazeny po obědě a dle potřeby kdykoli během dne.

Sebeobslužné a estetické jsou zaměřeny na vedení dětí k samostatnosti v péči o sebe, pěstování návyků osobní hygieny, návyků péče o pořádek, čistotu prostředí a návyků při jednání s lidmi.

Příprava na vyučování se skládá z vypracovávání domácích úkolů po dohodě s třídní učitelkou a rodiči. Její součástí jsou také didaktické hry na rozvoj paměti a logického myšlení, výukové programy na počítači, společná četba, tematická četba, tematické vycházky a další činnosti, jimiž si upevňují a rozšiřují poznatky, které získávají během výuky. V rámci školní družiny se jedná o zábavnou formu procvičování učiva.

Cílem naší školní družiny je vést děti k aktivnímu odpočinku, prostřednictvím her poznávat svět a rozumět mu, rozvíjet fantazii a tvořivost, regenerovat síly po náročném učebním programu, probouzet a upevňovat v dětech pozitivní vztah k přírodě, k jiným lidem i k sobě samému.

Dětem se snažíme vytvářet příznivé prostředí, které je založeno na otevřeném partnerství a příznivém sociálním klimatu. Důraz klademe na pozitivní motivaci a hodnocení dětí dle jejich možností a schopností. Snažíme se reagovat na jejich aktuální potřeby. Snažíme se dodržovat zásady výchovy – především cílevědomosti, dobrovolnosti, všestranného rozvoje osobnosti.

Zaměřujeme se také na klíčové kompetence, jež by měl žák získat, a to na kompetence k naplnění volného času (aby si dítě umělo vybrat zájmovou činnost podle vlastních schopností, rozvíjelo své zájmy individuálně i ve skupině), komunikativní (aby bylo schopno vyjádřit své myšlenky, pocity, komunikovat bez obav a ostychu, vhodně formulovalo své dotazy), sociální (aby se podílelo na utváření příjemné atmosféry, dobrých mezilidských vztahů, umělo poskytnout pomoc i o ni požádat, učilo se být tolerantní, dokázalo se prosadit i podřídit, chápalo pravidla společenského chování a řídilo se jimi, rozpoznávalo vhodné a nevhodné chování), k učení (aby cílevědomě dokončovalo započatou práci, hledalo souvislosti mezi novými poznatky a zkušenostmi, umělo zhodnotit své výsledky), k řešení problémů (aby se učilo být motivováno třeba i neúspěchem, hledalo různé způsoby řešení

a vybíralo si to nejvhodnější řešení, zodpovídalo za svoji práci, snažilo se navrhovat vlastní řešení), pracovní (aby se naučilo bezpečně používat materiály, nástroje, vybavení, respektovalo pravidla bezpečnosti), občanské (aby si uvědomovalo svá práva a povinnosti).

Mezi kompetence vychovatelky patří: předávat dětem nové informace, vést je k dokončení započaté práce, dávat prostor k vyjádření vlastního názoru, vést k zodpovědnosti za jejich chování, motivovat k hledání řešení problémů, pomáhat rozvíjet jejich komunikační schopnosti, vést ke kultivované komunikaci, upozorňovat na vhodné a nevhodné chování, stanovovat pravidla chování, dbát na jejich dodržování, jít příkladem, dbát na dodržování práv a povinností dětí, dbát na dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví při všech činnostech, umožňovat individuální i skupinovou práci a nabízet činnosti, při kterých dítě může uplatnit své zájmy a dovednosti.

V naší školní družině jsou nejvíce oblíbeny činnosti výtvarné, pracovní, literární a jazykové, hudební, odpočinkové a také tělovýchovné aktivity.

Pod výtvarné činnosti (viz Příloha č. 11 *Výtvarná činnost*) spadá jak volné kreslení a malování, tak kreslení podle předlohy nebo námětu, vybarvování omalovánek, zapouštění barvy do klovatiny, výroba koláží, otisky, malba barvami, kresba tužkou, křídou, tuší, pastelkami.

Mezi pracovní činnosti řadíme práci s papírem (stříhání, lepení, skládání, vytrhávání, mačkání), s látkou (stříhání, šití, lepení), s plastelínou, s přírodními materiály (listy, kaštiny, plody, šišky, semínka), práce s vlnou, přízí, provázky, práce se stavebnicemi (Cheva, Lego a další).

K literárním a jazykovým činnostem patří předčítání, vyprávění, četba na pokračování, poslech pohádek i jiných žánrů z DVD, videa, magnetofonu, CD přehrávače, hledání informací v encyklopediích, dramatizace pohádek, kvízy, hádanky, soutěže.

Dalšími aktivitami jsou hudební, pod které spadá zpěv písní, poslech skladeb z CD, poznávání hudebních nástrojů nebo hudební hádanky.

Do odpočinkových aktivit lze řadit relaxaci, poslech pohádek a písniček, vybarvování omalovánek, kresbu na volné téma, společenské a stolní hry.

Mezi tělovýchovné činnosti spadají hry a soutěže na obratnost, sílu, vytrvalost a procvičování turistických dovedností.

Každé z aktivit se snažíme věnovat přiměřené množství času. Vycházíme proto z orientačního časového harmonogramu (viz Příloha č. 3 *Režim odpolední školní družiny*).

Kromě činností provozovaných v prostorách školní družiny, využíváme také nabídek zúčastnit se různých soutěží a tím prezentovat naši školní družinu. Připomínáme si významné

události, přinášíme dětem poučení o původu svátků a tradic. Vymýšlíme výtvarné a pracovní aktivity k danému ročnímu období, rozvíjení fantazie, zručnosti a estetického cítění. Podporujeme osvojování bezpečnostních a hygienických návyků a zdravého životního stylu (Ovoce do škol, Mléčný program).

Hlavní úkoly a významné akce školní družiny jsou zpracovány do celoročních a měsíčních plánů. Týdenní plány jsou zveřejněny na informační nástěnce školní družiny. Mají motivační charakter pro žáky a informují rodiče o činnosti ve školní družině. Dětem je umožněno, aby se samy podílely svými přáními, nápady a náměty na zpracování plánů školní družiny.

Činnost ve školní družině je často považována jen za vychovatelovo hraní si s dětmi a jejich hlídání. Hraní má však určitý výchovný cíl, organizaci činností a také závěrečné hodnocení. Je významným činitelem formování osobnosti dítěte, upevňování dovedností na základě pozorování a vnímání okolí, rozvíjí fantazii a myšlení. Především však přináší zábavu, radost a pobavení.

Kolektivní hry pěstují v dětech smysl pro spolupráci.

9 DOTAZNÍK

Ke sběru údajů jsem použila anonymní dotazník s uzavřenými otázkami. Jeho výhodou je snadné vyplnění a kvantifikace dat. Dotazníková metoda šetření se mi vzhledem k mému záměru jevila jako nejvhodnější možnost.

9.1 Metoda pedagogického průzkumu

Dotazník je v pedagogickém výzkumu velmi frekventovanou metodou získávání dat. V publikaci *Metody pedagogického výzkumu* je dotazník definován jako „způsob kladení otázek a získávání písemných odpovědí“ (Chrásková 2007, s. 163). Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším (například názory učitelů), nebo k jevům vnitřním (například postoje, motivy, citové stavy a podobně).

Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazené a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. Získaná data mají vždy jen podmíněnou platnost a vyžadují velmi obezřetnou interpretaci, abychom odlišili objektivní zjištění od subjektivních soudů. Nespornou výhodou dotazníku je, že umožňuje poměrně rychlé a ekonomické shromažďování dat od velkého počtu respondentů.

Formy požadované odpovědi se dělí podle toho, jakým způsobem má respondent v určité položce dotazníku odpovědět. Položky lze rozdělit na otevřené a uzavřené (nestrukturované a strukturované). U otevřených položek respondent odpověď sám vytváří, u položek uzavřených určitým způsobem manipuluje odpověďmi již navrženými (například vybírá, seřazuje).

Při sestavování dotazníku je žádoucí řídit se následujícími zásadami: respektovat věk, vzdělání a motivaci respondentů a používat jasné a stručně formulované dotazy.

Formulace položek v dotazníku musí být tedy naprosto jednoznačná, nesmí připouštět chápání více způsoby. Velké opatrnosti je třeba při formulaci položek typu „proč“. Na tyto otázky by měl dát odpověď výzkumník. Položky dotazníku by měly zjišťovat jen nezbytné údaje, které nelze získat jiným způsobem. Dotazník by neměl být příliš rozsáhlý. Pro úspěch každého dotazníkového šetření je nezbytným předpokladem ochota respondentů spolupracovat. Ochotu spolupracovat můžeme zvýšit přiměřenou motivací v úvodu dotazníku, kde stručně vysvětlíme smysl a potřebnost prováděného šetření. Dotazník musí obsahovat vždy jasné pokyny k vyplňování. Při konstrukci dotazníku je třeba dbát na to, aby získané

údaje bylo možné snadno třídit, tabelovat a zpracovávat. Při řazení položek v dotazníku dáváme vždy přednost pořadí, které vyhovuje z psychologického hlediska, před pořadím logickým. Nejdůležitější položky tedy umísťujeme ve střední části dotazníku. Dotazník obvykle začíná zcela jednoduchými otázkami (Chráska, 2007, s. 163–170).

9.1.1 Cíl průzkumu

Cílem mé bakalářské práce je zjistit spokojenost dětí a rodičů dětí navštěvujících školní družinu v průběhu celého školního roku a v období letních prázdnin. Dotazy jsou zaměřeny na provoz, stravování, na spokojenost s prostory, vybavením, s činnostmi a jejich pestrostí, na pocit bezpečí, vztahy, na možnost výběru aktivit, odpočinek, požadavky, přání a v neposlední řadě na zájem dětí a rodičů o provoz prázdninové školní družiny a na celkovou informovanost.

9.1.2 Průzkumný soubor

Respondenty průzkumu jsou děti navštěvující školní družinu a rodiče těchto dětí. Průzkumný soubor tvoří v případě prázdninové družiny devět respondentů z řad dětí a devět respondentů z řad rodičů. V případě školní družiny s provozem v průběhu školního roku (mimo letních prázdnin) se jedná o dvaadvacet respondentů z řad dětí a stejný počet respondentů z řad rodičů. Podoba dotazníků byla konzultována s rodiči, z důvodu ujištění se o srozumitelné formulaci otázek.

9.1.3 Průběh průzkumu

Přípravnou fází bylo formulování a sestavení dotazníku. Byla ověřena jasnost pokládaných otázek na respondentech. Dále následovala etapa sběru dat, vyhodnocení získaných dat a jejich uspořádání do tabulek.

9.2 Vytvoření dotazníku

Dotazy jsou zaměřeny na děti navštěvující školní družinu a rodiče těchto dětí. Dotazník je anonymní, obsahuje uzavřené otázky. Dotazník jsem osobně respondentům rozdala, vyplněné dotazníky byly průběžně odevzdávány do předem připravené schránky z důvodu anonymity (všichni byli o způsobu sběru dotazníků předem informováni). Na vyplnění a odevzdání dotazníků byla stanovena lhůta čtrnácti dnů. První dotazník je zaměřen na školní družinu v době letních prázdnin, druhý na školní družinu v průběhu

školního roku. V předchozích letech naše školní družina nebyla v období letních prázdnin v provozu. V roce 2011 však někteří rodiče projevíli zájem o její provoz i v období prázdnin, proto se vedení školy po dohodě se zastupiteli obce rozhodlo jejich žádosti vyhovět.

Na základě prozkoumání možností a podmínek pro umožnění provozu školní družiny v průběhu letních prázdnin a následné schůzky se zástupci rodičů byly předloženy závěry a podmínky (viz Příloha č. 4 *Závěry a podmínky pro provoz školní družiny v období letních prázdnin*).

Rodiče byli s podmínkami srozuměni a souhlasili s nimi. Vzájemná smlouva mezi školou a rodiči byla uzavřena.

Celkem bylo do prázdninové školní družiny přihlášeno devět dětí, z toho pět dívek a čtyři chlápci. (Důvodem nízké účasti bylo to, že rodiče již měli pro děti zajištěné letní či příměstské tábory.)

Na první termín bylo přihlášeno osm dětí z celkového počtu přihlášených. Na druhý termín se z celkového počtu přihlásilo šest dětí. To znamená, že z celkového počtu přihlášených bylo na oba termíny přihlášeno pět dětí, čtyři děti byly přihlášeny vždy jen na jeden termín.

Po ukončení letní prázdninové družiny byl vypracován dotazník pro rodiče a děti, týkající se spokojenosti s průběhem prázdninové družiny a zájmu o letní prázdninovou družinu v roce 2012.

Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu (viz Příloha č. 12 *Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu*) vyplnilo všech devět rodičů dětí, které se jí účastnily. Výsledky šetření jsou následující:

Tabulka č.1 *Termín provozu prázdninové družiny*

1. Vyhovoval Vám termín provozu letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
8	1	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Na základě odpovědí mohu konstatovat, že rodičům termín provozu letní prázdninové školní družiny vyhovoval – 88,9% rodičů odpovědělo „ano“, 11,1% „spíše ano“.

Tabulka č. 2 *Provozní doba prázdninové družiny*

2. Vyhovovala Vám provozní doba letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
9	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

S provozní dobou letní prázdninové školní družiny byli spokojeni všichni rodiče.

Tabulka č. 3 *Informovanost o aktivitách v prázdninové družině*

3. Byli jste informováni o aktivitách dětí v rámci letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
7	2	0	0
77,8 %	22,2 %	0 %	0 %

Z odpovědí vyplývá, že rodiče byli informováni o aktivitách dětí v rámci letní prázdninové školní družiny. 77,8 % rodičů odpovědělo „ano“, 22,2 % „spíše ano“.

Tabulka č. 4 *Informovanost o jídelníčku prázdninové družiny*

4. Byli jste informováni o jídelníčku v rámci letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
8	1	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Na tento dotaz odpovědělo 88,9 % rodičů „ano“, 11,1 % rodičů „spíše ano“. Rodiče byli informováni o jídelníčku letní prázdninové družiny.

Tabulka č. 5 *Spokojenost s pobytem dítěte v prázdninové družině*

5. Bylo Vaše dítě s pobytem v letní prázdninové školní družině spokojeno?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
8	1	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Z odpovědí rodičů vyplývá, že děti byly s pobytem v letní prázdninové školní družině spokojeny. 88,9 % rodičů odpovědělo ano, 11,1 % spíše ano.

Tabulka č. 6 *Stížnosti v průběhu prázdninové družiny*

6. Stěžovalo si na něco Vaše dítě v průběhu letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
0	0	0	9
0 %	0 %	0 %	100 %

Všichni rodiče uvádí, že jejich dítě si v průběhu letní prázdninové školní družiny na nic nestěžovalo.

Tabulka č. 7 *Provoz prázdninové družiny v příštím roce*

7. Měli byste zájem o provoz letní prázdninové družiny i v příštím roce?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
9	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Všichni rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu by měli zájem o její provoz i v příštím roce.

Tabulka č. 8 *Změna v provozu prázdninové družiny*

8. Změnili byste něco v rámci provozu letní prázdninové školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
0	0	1	8
0 %	0 %	11,1 %	88,9 %

Z odpovědí vyplývá, že rodiče by na provozu letní prázdninové školní družiny nic neměnili – 88,9 % odpovědělo „ne“, 11,1 % „spíše ne“.

Tabulka č. 9 *Možnost návštěvy prázdninové družiny i dalším potomkem*

9. Uvítali byste, kdyby mohlo letní prázdninovou školní družinu navštěvovat i Vaše dítě, které ji běžně nenavštěvuje?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
5	2	0	2
55,6 %	22,2 %	0 %	22,2 %

Většina rodičů by uvítala, kdyby mohlo letní prázdninovou školní družinu navštěvovat i jejich dítě, které ji běžně nenavštěvuje – 55,6 % rodičů odpovědělo „ano“, 22,2 % „spíše ano“, jenom dva rodiče, tedy 22,2 %, odpovědělo „ne“.

Můžeme konstatovat, že letní prázdninová družina měla u rodičů úspěch, vyhovovala jim provozní doba i termín, měli informace týkající se jídelníčku i aktivit dětí, jejich dítě bylo spokojené, a i v příštím roce by uvítali její provoz. Na základě výsledků získaných z dat uvedených v dotazníku bude škola zvažovat provoz prázdninové družiny i v následujícím období.

Dotazník pro děti, které navštěvovaly prázdninovou školní družinu (viz Příloha č. 13 *Dotazník pro děti navštěvující prázdninovou školní družinu*) byl vyplněn všemi devíti dětmi (s dopomocí rodičů). Rodiče byli upozorněni, aby děti neovlivňovali a nechali je samostatně se rozhodnout, jakou odpověď zvolí – bez ohledu na odpověď rodičů. Z odpovědí vyplývá následující vyhodnocení:

Tabulka č. 10 *Spokojenost dětí s aktivitami v prázdninové družině*

1. Byl/a jsi spokojen/a s aktivitami v prázdninové školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
9	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Z odpovědí vyplývá, že děti byly s aktivitami v prázdninové školní družině spokojeny. Všech devět dětí odpovědělo kladně.

Tabulka č. 11 *Jídlo v prázdninové družině*

2. Chutnalo ti jídlo v prázdninové školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
7	1	1	0
77,8 %	11,1 %	11,1 %	0 %

Většina dětí byla spokojena s jídelníčkem v prázdninové školní družině – 77,8 % dětí jídlo chutnalo tak, že odpověděli „ano“, 11,1 % odpovědělo „spíše ano“ a 11,1 % jídlo spíše nechutnalo.

Tabulka č. 12 *Změny v prázdninové družině*

3. Změnil/a bys něco v rámci pobytu v prázdninové školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
1	0	2	6
11,1 %	0 %	22,2 %	66,7 %

Pouze jedno dítě by něco změnilo v provozu prázdninové školní družiny. Většina dětí byla spokojena – 66,7 % by nic neměnilo, 22,2 % spíše nic neměnilo a jedno dítě, tedy 11,1 %, by chtělo změnu.

Tabulka č. 13 *Účast v prázdninové družině další rok*

4. Chtěl/a by ses zúčastnit prázdninové školní družiny i příští prázdniny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
8	1	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Na tento dotaz odpověděly všechny děti kladně, prázdninové družiny by se zúčastnily i příští prázdniny – 88,9 % dětí odpovědělo „ano“, 11,1 % „spíše ano“.

Tabulka č. 14 *Více času v herně prázdninové družiny*

5. Chtěl/a bys více času trávit v herně školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
3	0	0	6
33,3 %	0 %	0 %	66,7 %

Z odpovědí vyplývá, že děti raději trávily čas mimo hernu školní družiny – 66,7 % nechce trávit více času v herně, kladně odpovědělo 33,3 % dětí, těm více vyhovoval pobyt v prostředí herny.

Tabulka číslo 15 *Více času v přírodě*

6. Chtěl/a bys více času trávit v přírodě?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
6	0	0	3
66,7 %	0 %	0 %	33,3 %

V přírodě by chtělo trávit více času šest dětí z devíti – 66,7 % odpovědělo „ano“, 33,3 % dětí nechce trávit více času v přírodě.

Tabulka č. 16 *Další akce v prázdninové družině*

7. Chtěl/a bys zařadit i další akce, např. výlety do ZOO, na hrady, zámky, navštívit jiná zajímavá místa?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
9	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Všech devět dětí by chtělo do programu prázdninové družiny zařadit výlety do ZOO, na hrady, zámky, navštívit i jiná zajímavá místa.

Tabulka č. 17 *Návštěva družiny se sourozencem*

8. Chtěl/a bys navštěvovat prázdninovou družinu i se svým sourozencem, který ji běžně nenavštěvuje?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
4	1	1	3
44,4 %	11,1 %	11,1 %	33,3 %

Z odpovědí vyplývá, že ne úplně všechny děti chtějí trávit čas v prázdninové družině se svými sourozenci. Jen čtyři děti, tedy 44,4 %, odpověděly „ano“, „spíše ano“ odpovědělo 11,1 % dětí, „spíše ne“ 11,1 % a 33,3 % nechce navštěvovat prázdninovou družinu se svým sourozencem.

Z odpovědí dětí jsme zjistili, že i ony byly spokojeny s letní prázdninovou školní družinou, jenom by chtěly více času trávit v přírodě. Tento požadavek je však možný uskutečnit jen v případě příznivého počasí. Všechny děti by se také rády zúčastnily dalších aktivit, jako jsou výlety do ZOO, na hrady, zámky a jiná zajímavá místa. Ne všechny děti potom mají zájem trávit svůj čas v prázdninové družině se svými sourozenci. Tyto jejich požadavky budeme respektovat při přípravě provozu další prázdninové družiny. V letošním roce je opět rozhodnuto o provozu školní družiny v rámci letních prázdnin. Bohužel, zatím nemáme k dispozici údaje týkající se počtu přihlášených dětí (ještě nebyly odevzdány přihlášky k účasti na letní prázdninové družině), proto zde neuvádím podrobnější informace. Jedná se o otevření dvou oddělení dle požadavků rodičů. Provozní doba i termín by měl být shodný s loňským rokem.

Další dotazník je zaměřený na činnost školní družiny v průběhu školního roku, na spokojenost dětí s prostředím, vybavením a aktivitami ve školní družině.

V současné době je do školní družiny přihlášeno dvaadvacet dětí, z toho šestnáct děvčat a šest chlapců. Některé děti ji navštěvují pravidelně, některé jenom sporadicky, a to v době, kdy čekají na kroužky. První oddělení školní družiny navštěvují děti první, čtvrté a páté třídy. První třída je zastoupena osmi děvčaty a čtyřmi chlapci, ze čtvrté třídy k nám dochází sedm děvčat a jeden chlapec a z páté třídy navštěvuje školní družinu jedno děvče a jeden chlapec. Pro tyto děti jsem také připravila dotazník (viz Příloha č. 14 *Dotazník pro děti navštěvující školní družinu v průběhu školního roku*), který odevzdalo osmnáct dětí z dvaadvaceti dotazovaných. Níže uvádím jeho výsledky:

Tabulka č. 18 *Docházka do družiny*

1. Chodíš do školní družiny rád/a?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
14	2	0	0
77,8 %	11,1 %	0 %	0 %

Na tuto otázku odpovědělo „ano“ 77,8 %, tedy čtrnáct dětí; 11,1 % „spíše ano“, 11,1 % „ne“.

Tabulka č. 19 *Účast na aktivitách v družině*

2. Účastníš se rád/a všech aktivit ve školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
12	3	2	1
66,7 %	16,7 %	11,1 %	5,6 %

Na otázku, zda se děti účastní aktivit ve školní družině rády, odpovědělo 66,7 % dotázaných „ano“, 16,7 % „spíše ano“, 11,1 % „spíše ne“ a 5,6 % se neúčastní rádo.

Tabulka č. 20 *Pomoc paní vychovatelky*

3. Pomůže ti paní vychovatelka, když něco potřebuješ?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
15	1	2	0
83,3 %	5,6 %	11,1 %	0 %

„Ano“ odpovědělo patnáct dětí, tedy 83,3 %, „spíše ano“ 5,6 % a „spíše ne“ dvě děti, tedy 11,1 %.

Tabulka č. 21 *Spravedlivé jednání paní vychovatelky*

4. Je paní vychovatelka spravedlivá, vyřeší každý spor spravedlivě?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	1	0	1
88,9 %	5,6 %	0 %	5,6 %

Na tuto otázku odpovědělo šestnáct dětí, tedy 88,9 %, „ano“, „spíše ano“ 5,6 %, „ne“ jedno dítě, tedy 5,6 %. Většina hodnotí paní vychovatelku jako spravedlivou.

Tabulka č. 22 *Pochvala paní vychovatelkou*

5. Pochválí tě paní vychovatelka, když si to zasloužíš?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
17	1	0	0
94,4 %	5,6 %	0 %	0 %

Na dotaz, zda paní vychovatelka dítě pochválí, když si to zaslouží, odpovědělo 94,4 % dětí „ano“, 5,6 % „spíše ano“.

Tabulka č. 23 *Chování dětí v družině k sobě navzájem*

6. Chovají se děti ve školní družině k sobě hezky?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
12	1	2	3
66,7 %	5,6 %	11,1 %	16,7 %

Odpověď „ano“ zvolilo 66,7 % dětí, „spíše ano“ 5,6 %, „spíše ne“ 11,1 %, „ne“ 16,7 % dětí.

Tabulka č. 24 *Pocit bezpečí v družině*

7. Cítíš se ve školní družině bezpečně?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
17	1	0	0
94,4 %	5,6 %	0 %	0 %

Děti se ve školní družině cítí bezpečně, což je potěšující. Na tuto otázku odpovědělo 94,4 % dětí „ano“, 5,6 % „spíše ano“.

Tabulka 25 *Ubližování v družině*

8. Ublížíje ti někdo ve školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
0	0	2	16
0 %	0 %	11,1 %	88,9 %

Na dotaz, zda dítěti ve školní družině někdo ubližuje, odpovědělo 88,9 % dětí „ne“, „spíše ne“ 11,1 %.

Tabulka č. 26 *Dostatečné vybavení v družině*

9. Líbí se ti školní družina, máte dostatek hraček, pomůcek i vybavení?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Všechny dotázané děti jsou se školní družinou z hlediska hraček, vybavení a pomůcek spokojeny.

Tabulka č. 27 *Úprava prostor družiny*

10. Líbí se ti, jak jsou prostory školní družiny upraveny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	2	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0

Na otázku, zda se dětem líbí prostory družiny, odpovědělo 88,9 % „ano“, 11,1 % „spíše ano“. Odpověď mě nepřekvapila, protože děti se na úpravě školní družiny podílely svými návrhy.

Tabulka č. 28 *Změna v družině*

11. Chtěl/a bys na školní družině něco změnit (činnosti, prostory, vybavení)?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
2	0	3	13
11,1 %	0 %	16,7 %	72,7 %

Změnu ve školní družině by uvítaly dvě děti, šestnáct dětí změnu nechce. Změnu tedy nechce 72,7 % dětí, „spíše ne“ odpovědělo 16,7 %, „ano“ 11,1 %.

Tabulka č. 29 *Kamarádi v družině*

12. Máš ve školní družině hodně kamarádů?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
15	0	1	2
83,3 %	0 %	5,6 %	11,1 %

Kladně na tuto otázku odpovědělo patnáct dětí, jen tři konstatovaly, že nemají ve školní družině hodně kamarádů. „Ano“ odpovědělo 83,3 %, „spíše ne“ 5,6 %, „ne“ 11,1 %.

Tabulka č. 30 *Posmívání dětí v družině*

13. Posmívají se ti děti, když se ti něco nedaří?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
0	1	3	14
0 %	5,6 %	16,7 %	77,8 %

Co se týká posmívání od ostatních dětí v případě nezdaru, odpovědělo kladně jenom jedno dítě, ostatní odpovědi byly záporné. „Ne“ odpovědělo 77,8 % dětí, „spíše ne“ 16,7 %, „spíše ano“ 5,6 %.

Tabulka č. 31 *Volba činnosti v družině*

14. Můžeš si zvolit činnost, která tě baví?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
13	4	0	1
72,2 %	22,2 %	0 %	5,6 %

Na otázku, zda si dítě může zvolit činnost, která ho baví, odpovědělo záporně jedno dítě. „Ano“ odpovědělo 72,2 %, „spíše ano“ 22,2 %, „ne“ 5,6 % dětí.

Tabulka č. 32 *Čas na hraní a odpočinek v družině*

15. Máš v družině čas na odpočinek, hraní?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
15	3	0	0
83,3 %	16,7 %	0 %	0 %

Na otázku, zda mají děti ve školní družině čas na odpočinek a hry, odpovědělo 83,3 % „ano“, 16,7 % „spíše ano“. Záporná odpověď nebyla.

Tabulka č. 33 *Spokojenost v družině*

16. Jsi v družině spokojený/á?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	0	2	0
88,9 %	0 %	11,1 %	0 %

Na dotaz, zda je dítě ve školní družině spokojené, odpovědělo šestnáct dětí kladně a dvě děti záporně. Spokojenost odpovědí „ano“ vyjádřilo 88,9 % dětí, „spíše ne“ odpovědělo 11,1 % dětí.

Z dotazníku vyplývá, že školní družina je ve většině případů dětmi hodnocena kladně, chodí do ní rády, rády se účastní aktivit. Paní vychovatelka jim pomáhá, pochválí je podle zásluhy a je spravedlivá. Děti by se však k sobě mohly chovat lépe. Ve školní družině se cítí bezpečně, jsou tam spokojené. Prostory a vybavení se jim líbí a mají možnost vybírat si činnosti, které je baví.

S hodnocením školní družiny jsem spokojená a budu se i nadále snažit, aby byly spokojené i děti. I nadále s nimi budu konzultovat jejich zájmy a požadavky na činnosti a případné dovybavení školní družiny tak, jak tomu bylo doposud.

Dotazník byl připraven i pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu v průběhu školního roku (viz Příloha č. 15 *Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu v průběhu školního roku*). Z celkových dvaadvaceti oslovených jej odevzdalo osmnáct rodičů.

Výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách.

Tabulka č. 34 *Provozní doba družiny*

1. Vyhovuje Vám provozní doba školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	2	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Provozní doba školní družiny rodičům vyhovuje, 88,9 % rodičů odpovědělo „ano“, 11,1 % „spíše ano“.

Tabulka č. 35 *Docházka dítěte do družiny podle rodičů*

2. Chodí Vaše dítě do školní družiny rádo?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
17	1	0	0
94,4 %	5,6 %	0 %	0 %

Na dotaz, zda chodí dítě do školní družiny rádo, odpovědělo „ano“ 94,4 % rodičů, „spíše ano“ 5,6 % rodičů. U této otázky se odpovědi rodičů a dětí liší.

Tabulka č. 36 *Pocit bezpečí v družině podle rodičů*

3. Cítí se Vaše dítě ve školní družině bezpečně?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Podle uvedených odpovědí rodičů se děti cítí ve školní družině bezpečně. Všech osmnáct rodičů odpovědělo „ano“.

Tabulka č. 37 *Spokojenost rodičů s paní vychovatelkou*

4. Jste spokojeni s paní vychovatelkou?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

S paní vychovatelkou jsou spokojeni všichni dotázaní rodiče.

Tabulka č. 38 *Informovanost o aktivitách družiny*

5. Jste dostatečně informováni o nabídce aktivit školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	2	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Na dotaz o informovanosti o aktivitách školní družiny odpovědělo 88,9 % rodičů „ano“, 11,1 % „spíše ano“.

Tabulka č. 39 *Pestrost činnosti školní družiny*

6. Je činnost školní družiny dostatečně pestrá?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
17	1	0	0
94,4 %	5,6 %	0 %	0 %

Na dotaz, zda je činnost školní družiny dostatečně pestrá, odpovědělo „ano“ 94,4 % rodičů, „spíše ano“ 5,6 % rodičů.

Tabulka č. 40 *Pestrost zájmových činností v družině*

7. Je nabídka zájmových činností ve školní družině dostatečně zajímavá?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
15	3	0	0
83,3 %	16,7 %	0 %	0 %

Na tento dotaz odpovědělo „ano“ 83,3 % rodičů, „spíše ano“ 16,7 % rodičů.

Tabulka č. 41 *Spokojenost rodičů s vybavením družiny*

8. Jste spokojeni s vybavením školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Všichni rodiče jsou s vybavením školní družiny spokojeni.

Tabulka č. 42 *Spokojenost rodičů s prostorami družiny*

9. Jste spokojeni s prostorami školní družiny?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

S prostorami školní družiny jsou spokojeni všichni rodiče.

Tabulka č. 43 *Informace o chování dítěte v družině*

10. Máte dostatečné informace o činnosti a chování Vašeho dítěte ve školní družině?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
16	2	0	0
88,9 %	11,1 %	0 %	0 %

Z odpovědí vyplývá, že rodiče považují dosavadní informovanost o činnosti a chování svého dítěte ve školní družině za dostačující. „Ano“ odpovědělo 88,9 % rodičů, „spíše ano“ 11,1 % rodičů.

Tabulka č. 44 *Celková spokojenost rodičů s družinou*

11. Jste celkově spokojeni s naší školní družinou?			
ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
18	0	0	0
100 %	0 %	0 %	0 %

Všichni rodiče jsou se školní družinou celkově spokojeni.

Odpovědi rodičů mě příjemně překvapily. Vyhovuje jim provozní doba školní družiny, její vybavení i prostory, jsou dostatečně informováni o činnostech a chování svých dětí ve školní družině. Jsou spokojeni s aktivitami i pestrostí zájmové činnosti. Spokojenost rodičů se školní družinou je tedy celkově dobrá.

9.3 Vyhodnocení

Vyhodnocení průzkumu probíhalo na základě informací, které jsem získala z dotazníků určených dětem a rodičům. Získané údaje jsem utřídila a zpracovala formou tabulek. Výše uvedeným průzkumem jsem se snažila zmapovat potřeby a požadavky dětí a rodičů na provoz, prostředí a činnosti ve školní družině. Názory rodičů a dětí jsou cenným materiálem, se kterým budu i nadále pracovat. Vzhledem k malému počtu respondentů není možné vyvozovat ze získaných výsledků všeobecnější závěry nebo doporučení. Pro potřeby naší školní družiny jsou získané údaje určitým přínosem a mohou sloužit k dalšímu využití a zpracování.

Jsem si vědoma, že závěry méj bakalářské práce jsou platné pouze pro naši školní družinu.

Závěr

V době, kdy stále více dětí nevhodně využívá svůj volný čas, mohou právě školská zařízení pro zájmové vzdělávání pomáhat dětem orientovat se v možnostech smysluplného trávení svého volna. Jednou z možností je například využití aktivit, které nabízí školní družina, která se tak snaží pozitivně ovlivňovat podobu jejich volného času.

Práce je zaměřena na školní družinu jako místo pro výchovu a vzdělávání dětí v době mimo vyučování. Jsem přesvědčena, že školní družina je místem, které se snaží rozvíjet osobnost každého dítěte. Každé dítě je jedinečné a je třeba k němu také tak přistupovat.

Teoretickou část jsem pojala jako vymezení pojmů a sondu do vývoje výchovy a vzdělávání z hlediska historického. Vyzdvihla jsem zde především názory odborníků z oblastí výchovy a vzdělávání, které se týkají pohledu na školní družinu jako instituci a součást denního režimu dětí. Dále jsem se zaměřila na vývojovou charakteristiku dětí mladšího školního věku, jejich volný čas a také na sociální klima ve školní družině. V neposlední řadě se moje pozornost soustředila na ty, bez nichž by tato instituce nemohla fungovat, vychovatelky ve školní družině – na jejich roli, pracovní náplň a míru povinností.

Praktickou část jsem pojala jako seznámení se školní družinou, ve které působím jako vychovatelka, a to z hlediska historického i současného. Představuji náplň činností družiny a vzorek dětí, které ji navštěvují. Uvádím názory dětí a rodičů dětí navštěvujících školní družinu vyplývající z dotazů, které se týkaly provozu školní družiny v průběhu školního roku a také v období prázdnin.

Mým záměrem bylo prostřednictvím dotazníků získat od respondentů, jimiž byly děti navštěvující družinu a jejich rodiče, informace, které by přispěly k dalšímu možnému zkvalitnění školní družiny po stránce provozní, z hlediska vybavenosti i rozšiřování činností, a to jak v průběhu školního roku, tak i v období letních prázdnin.

Získaná data jsem utřídila a zpracovala formou tabulek. Názory dětí a rodičů na naši školní družinu mě příjemně překvapily. Sesbíraná data a zpracované výsledky jsou doplněny komentářem. Názory respondentů jsou cenným materiálem, se kterým budu dále pracovat, a určitě budou důležitým informačním zdrojem pro naše školské zařízení.

Musím přiznat, že práce ve školní družině mě obohacuje, přináší mi potěšení. Přeji si, aby pobyt v jejich prostorách byl přínosem i pro děti, které tráví svůj čas společně se mnou, abychom se obohacovali navzájem a aby společně strávené chvíle byly pro nás jenom příjemné. Aby úsměv z jejich dětských tváří nikdy nezmizel. Abychom si jej navzájem předávali. Pro mne je spokojený dětský úsměv tou největší odměnou.

Seznam použité literatury

Použité monografie

- BALKOVÁ, K. *Náměty pro školní družinu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 160 s. ISBN 80-7367-064-X.
- BEAN, R. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 86 s. ISBN 80-7178-035-9.
- BLÁHA, V. *Výchova mimo vyučování na základních školách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 120 s. ISBN 14-289-84.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
- FISCHER, V. *Pojďte si hrát s námi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-1976-4.
- HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7367-233-1.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 160 s. ISBN 80-7178-751-5.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- HOLEYŠOVSKÁ, A. *Zájmová činnost ve školní družině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7367-586-8.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5. vyd. Brno: Paido, 2003. 91 s. ISBN 80-7315-069-X.
- JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1997. 108 s. ISBN 80-85931-39-7.
- JŮVA, V., LIŠKA, Č. *Úvod do srovnávací pedagogiky*. 1. vyd. Praha: SPN, 1982. 217 s. ISBN 14-460-82.

- KALÁBOVÁ, N. *Hry a pohádkové snění*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 184 s. ISBN 978-80-247-1599-5.
- KASPER, V., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KIRCHNEROVÁ, V., RUBEŠOVÁ, R. *Hravé tvoření pro malá stvoření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7367-524-0.
- KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2007. 143 s. ISBN 978-80-86723-38-9.
- KUKAL, P., VINDUŠKA, J. *Hovory a hrátky se zvyky a svátky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 120 s. ISBN 978-80-7367-696-4.
- KULHÁNKOVÁ, A. *Nejlepší nápady pro děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 140 s. ISBN 80-247-20.
- MAREŠ, J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 224 s. ISBN 978-80-7367-587-5.
- MOJŽÍŠEK, L. *Základy pedagogické diagnostiky*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986. 206 s. ISBN 14-557-86.
- NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.
- OPATA, R. *Teorie a praxe výchovy mimo vyučování*. 1. vyd. Praha: SPN, 1974. 194 s. ISBN 14-303-79.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. 488 s. ISBN 80-7178-631-4.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 269 s. ISBN 80-7178-399-4.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

SUCHÁ, R. *Veršované kresbičky pro kluky a holčičky*. Ostrava: Anagram, 2006. 32 s. ISBN 80-7342-087-2.

ŠIMKOVÁ, D. *Co si dnes vytvoříme*. 1. vyd., Praha: Portál, 2008. 184 s. ISBN 978-80-7367-481-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

Použité vyhlášky a zákony

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona).

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Roční plán školní družiny

Příloha č. 2

Desatero školní družiny

Příloha č. 3

Režim odpolední školní družiny

Příloha č. 4

Závěry a podmínky pro provoz školní družiny v období letních prázdnin

Příloha č. 5

Zápisní lístek do školní družiny

Příloha č. 6

Provozní řád školní družiny

Příloha č. 7

Budova školní družiny

Příloha č. 8

Herna

Příloha č. 9

Vánoční jarmark

Příloha č. 10

Barevné dny

Příloha č. 11

Výtvarná činnost

Příloha č. 12

Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu

Příloha č. 13

Dotazník pro děti navštěvující prázdninovou školní družinu

Příloha č. 14

Dotazník pro děti navštěvující školní družinu v průběhu školního roku

Příloha č. 15

Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu v průběhu školního roku

Příloha č. 1 *Roční plán školní družiny*

ZÁŘÍ

- seznámení žáků s pravidly bezpečného a slušného chování ve školní družině
- seznámení s provozem základní školy, školní družiny, školní jídelny
- poučení dětí o pravidlech hygieny a stolování
- seznamovací hry na rozvoj vztahů mezi dětmi
- vzpomínky na prázdniny
- vycházky do okolí školy
- vycházky do lesa, sběr přírodnin
- pobyt na školním hřišti, rozvoj sportovních dovedností
- rozhovory na téma podzim, výrobky na podzimní téma

ŘÍJEN

- relaxační techniky
- práce s přírodninami
- „**Drakiáda**“ – pouštění draků
- sledování počasí a změn v přírodě
- podzimní výzdoba školní družiny
- chutě a vůně podzimu
- **Mezinárodní den zvířat** – „Máme rádi zvířata“

LISTOPAD

- **Halloween** – dýňové svítilny, výroba masek, rej masek
- příprava výrobků na školní jarmark
- vycházky do přírody (dle počasí)
- Památka zesnulých – „**Dušičky**“ – vyprávíme a vzpomínáme

PROSINEC

- **Vánoce** – otevírání adventního kalendáře a plnění úkolů
- „**Mikuláš, čert a anděl**“ – nadílka
- vánoční zvyky, poslech koled, výzdoba školní družiny, výroba přáníček a dárečků
- vánoční besídka spojená s prezentací školní družiny

LEDEN

- „**Zvířátka v zimě**“ - pomoc zvířátkům, příkrmování a pozorování
- výroba dárků pro nové prvňáčky k zápisu
- hry na sněhu a se sněhem – zimní radovánky
- **Masopust** – vyprávění a výroba masek

ÚNOR

- výroba dárků k svátku **sv. Valentýna**
- příprava na karneval školní družiny
- vycházky (dle počasí)

BŘEZEN

- **Měsíc knihy** – moje nejoblíbenější kniha – návštěva knihovny
- **Velikonoce** – výrobky k výzdobě školní družiny
- povídání o velikonočních tradicích a zvycích
- pozorování proměn počasí při příchodu jara

DUBEN

- **Velikonoce** – zvyky, výrobky, přáníčka, pletení pomlázek
- „**Pálení čarodějnic**“ – výroba masek, výtvarná činnost
- „**Než vyjedeme na kole**“ – poučení o bezpečnosti, kvíz o pravidlech bezpečné jízdy

KVĚTEN

- **Den matek** – co všechno udělá maminkám radost (dárečky, přáníčka)
- stromy a rostliny v našem okolí
- netradiční olympiáda – skákání panáka, školka s míčem, kuličky
- sportovní aktivity

ČERVEN

- **Mezinárodní den dětí** – soutěže a hry
- „**Těšíme se na prázdniny**“ – výtvarné, rukodělné, pohybové aktivity
- bezpečný pobyt v přírodě, poučení dětí
- rozloučení se školním rokem, vyhodnocení práce školní družin

Další činnosti školní družiny

- soutěže v rámci školní družiny
- sportovní a jiné soutěže vyhlášené různými organizacemi
- hry dětí v herně
- příprava na vyučování
- připomínání si dalších zvyků a tradic

Příloha č. 2 Desatero školní družiny

1. Chovám se slušně k dětem i dospělým

(mluvím slušně, nikoho nepřerušuji, když hovoří, nekřičím a nevykřikuji)

2. Mluvím pravdu

(přiznám se, když něco provedu, někomu ublížím, něco zničím)

3. Dodržuji zásady slušného chování, umím pozdravit, poprosit, poděkovat, omluvit se

4. Pomáhám kamarádům

(když potřebují pomoc nebo radu)

5. Plním zadané úkoly a neodcházím od nedokončené práce

(při zadané práci nikoho neruším a snažím se ji včas splnit)

6. Neposmívám se a neublížuji spolužákům

7. Umím si uložit své věci a uklidit hračky

(ve školní družině, v šatně a na toaletě udržuji pořádek, uklízím si hračky)

8. Zním své jméno a adresu

(vím také, do které chodím školy a třídy)

9. Dbám na bezpečnost, chráním své zdraví

(dodržuji pravidla bezpečnosti, neohrožuji sebe ani ostatní, neběhám v družině, umím se správně pohybovat po ulici)

10. Se svými problémy se svěřím paní vychovatelce, rodičům nebo kamarádovi

Příloha č. 3 *Režim odpolední školní družiny*

11.30–12.00 oběd (stolování ve školní jídelně)

12.00–12.30 odpočinkové činnosti

12.30–13.30 rekreační činnosti

13.30–14.00 zájmové činnosti

14.00–15.00 rekreační činnosti s pobytem venku

15.00–16.00 odpočinkové činnosti

Příloha č. 4 *Závěry a podmínky pro provoz školní družiny v období letních prázdnin*

Provoz školní družiny bude zabezpečen v termínu dle Vašeho zájmu, tj. 11. 7. – 15. 7. a v termínu 15. 8. – 19. 8. 2011 v době od 8.00 do 15.00 hodin.

- Počet dětí ve školní družině nepřesáhne patnáct dětí (zúčastnit se mohou děti pracujících rodičů a děti navštěvující školní družinu ve školním roce 2010/2011.
- Provozní náklady hradí Škola, děti budou mít k dispozici školní tělocvičnu, případně další odborné pracovny tak, aby svou přítomností nenarušovaly harmonogram úklidových prací provozních pracovníků.
- Stravování dětí bude v prvním týdnu zajištěno školní jídelnou. Ve druhém týdnu, kdy školní jídelna nevaří, bude stravování probíhat v Hotelu Mlýn, kde jsou schopni zajistit odpovídající stravu v odpovídajícím množství za příznivou cenu.

Příloha č. 5 Zápisní lístek do školní družiny

Školní družina (školní klub) při _____
v _____

Zápisní lístek do školní družiny (školního klubu) pro školní rok .....

Příjmení a jméno žáka/yně _____
Rodné číslo _____ Kód zdravotní pojišťovny _____
Škola _____ Třída _____
Bydliště _____ PSČ _____

Upozornění na zdravotní problémy žáka/yně _____

Příjmení a jméno otce (zákonného zástupce) _____
kontaktní telefon _____

Příjmení a jméno matky _____
kontaktní telefon _____

Datum _____

podpis zákonného zástupce žáka/yně

Uvedené údaje podléhají ochraně zejména podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 365/2000 Sb. o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

SEVT 49 184 0 I/11 166/2011

Příloha č. 6 Provozní řád školní družiny

Provozní řád školní družiny

- Provoz ve školní družině je od 10,30 do 16,00 hodin / od 10,30 do 11,00 práce pro školní klub, od 11,30 do 16,00 – práce pro školní družinu (mimo tuto dobu jen s písemným souhlasem ředitele školy). Provoz školní družiny se řídí „Vyháškou MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání“**
§ 8-10 – Zřizování a organizace školní družiny a školního klubu
1. Družina se dělí na oddělení. Oddělení se naplňuje nejvýše do počtu 25 žáků.
- Klub se dělí na skupiny, které se diferencují podle zaměření činnosti. Skupina se naplňuje nejvýše do počtu 25 žáků.
- Výchova se uskutečňuje v budovách a místnostech patřících ZŠ Velehrad (nebo dle plánu aktivit – v přírodě atd.).
- Do školní družiny jsou přijímány děti na základě řádně vyplněných zápisních lístků. Na zápisní lístek uvedou rodiče čas odchodu svého dítěte ze školní družiny. Písemně omluví předčasný odchod dítěte. Pokud rodiče dítě odhlásí ze školní družiny, učini tak písemnou formou. Dítě může být ze školní družiny vyloučeno, pokud opakovaně porušuje řád školní družiny.
- Školní družina realizuje výchovně vzdělávací činnost formou odpočinkových, rekreačních a zájmových činností, umožňuje dětem účast na vyučování. Koordinuje svou činnost tak, aby umožnila dětem účast na dalších zájmových aktivitách organizovaných školou. Spolupracuje s rodiči a třídními učiteli.
§ 11 a 14 – Podmínky úplaty, Stanovení výše úplaty ve školní družině
- Platby za pobyt dětí ve školní družině se řídí obecně závaznou Vyháškou č. 1/2011 ZŠ o úplatě za zájmové vzdělávání ve školním zařízení - školní družině Velehrad – platnou od 1.9.2011 a vydanou ředitelem ZŠ Velehrad, Mgr. Radomírem Válkem. **Měsíční příspěvek činí 200,- Kč,** splatnost je do 15. dne v běžném měsíci.
- Bezpečnost a ochrana zdraví dětí ve školní družině je zajištěna zejména podle zásad **„Zákona č. 561/2005 Sb. školský zákon“**
§ 29 – Bezpečnost a ochrana zdraví:
1. Za bezpečnost žáků v družině nebo v klubu odpovídají pedagogičtí pracovníci družiny nebo klubu, a to od příchodu žáka až do odchodu žáka z družiny nebo klubu. Příchod a odchod žáka je zaznamenán v docházkovém sešitě.
2. Při přechodu žáka ze školy do družiny určí ředitel školy s přihlídnutím na náročnost zajištění bezpečnosti dětí pedagogického pracovníka, popřípadě dalšího pracovníka zajištěním dozoru nad žáky. Do klubu žáci docházejí samostatně.
3. Při činnostech organizovaných mimo objekt družiny nebo klubu, popřípadě školy, odpovídá za bezpečnost do počtu 25 žáků jeden pedagogický pracovník. Ředitel může při vyšším počtu žáků nebo vyžaduje-li to náročnost zajištění dozoru nad žáky v prostředí, v němž se budou pohybovat, určit další pracovníky odpovídající za bezpečnost žáků.
4. Při činnostech družiny nebo klubu sloužících žákům speciálních základních škol, zvláštních škol, speciální osmiletých gymnázií a pomocných škol se počet žáků, za jejichž bezpečnost odpovídá jeden pedagogický pracovník, rovná počtu žáků v příslušné třídě.

- Pitný režim je řešen operativně tak, aby děti měly neustále možnost požívat čaj, šťávu, džus – tj. o přestávkách, při svačině atd. – zejména v době zvýšených teplot v letním období, a také při sportovní činnosti – přiměřené dle zdravotních zásad.
- K výchově dětí jsou používány také další prostory školy – tělocvična, příroda v okolí školy – pouze se souhlasem ředitelky po schválení plánu výchovy školní družiny.
- V případě nevyzvednutí žáka do stanovené doby tj. 16,00 hodin dle dohody s rodiči.
- Umístění cizích dětí bez předaného a podepsaného zápisního lístku není možné. Výjimka – povolí pouze ředitelka školy.
- Stysk vedoucí školní družiny s rodiči – zákonnými zástupci dětí se uskutečňuje denně při vyzvedávání dětí ze školní družiny nebo vyjimečně v odůvodněných případech, se souhlasem ředitelky školy.
- Činnosti jednotlivých oddělení školní družiny je možné spojovat, v odůvodněných případech, vyjimečně při krátkodobých organizačních změnách, v případech, kdy je to v zájmu dětí (kulturní představení atd.).
- Děti navštěvující školní družinu plně respektují příkazy vychovatelky školní družiny.
- S tímto „Řádem školní družiny“ musí být průkazně seznámeni rodiče dětí – zákonní zástupci.
- Důležitá telefonní čísla a ostatní organizační informace:

První pomoc – lékař:	155	nebo	572 55 43 77
Hasiči:	150		
Policie:	158	nebo	572 55 13 33
Ředitel školy:	572 571156	nebo	605 259139

Dotupný telefon: školní družina – přes kancelář školy 572 571157
mobilní telefon: 732 314 987
odpovídá vychovatelka SD, inv.č. 828

Lékařmíčka: _____
vychovatelka SD

Velehrad dne 1.9.2011 _____
ředitel školy

Podpis rodiče: _____
vychovatelka SD

Příloha č. 7 *Budova školní družiny*

Příloha č. 8 *Herna*

Příloha č. 9 *Vánoční jarmark*

Příloha č. 10 *Barevné dny*

Příloha č. 11 Výtvarná činnost

Příloha č. 12 *Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu*

Vážení rodiče,

Vaše dítě navštěvovalo prázdninovou školní družinu, a proto bychom rádi znali Vaše názory spojené s jejím provozem a organizovanou činností dětí. Dotazník je anonymní. V dotazníku prosím označte u každé otázky odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru. Dotazník bude použit pro potřeby školy a školní družiny, případně pro zvážení dalšího možného provozu družiny v období prázdnin.

	Dotaz	Odpověď			
č. 1	Vyhovoval Vám termín provozu letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 2	Vyhovovala Vám provozní doba letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 3	Byli jste informováni o aktivitách dětí v rámci letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 4	Byli jste informováni o jídelníčku v rámci letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 5	Bylo Vaše dítě s pobytem v letní prázdninové školní družině spokojené?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 6	Stěžovalo si na něco Vaše dítě v průběhu letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 7	Měli byste zájem o provoz letní prázdninové družiny i v příštím roce?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 8	Změnili byste něco v rámci provozu letní prázdninové školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 9	Uvítali byste, kdyby mohlo letní prázdninovou školní družinu navštěvovat i Vaše dítě, které ji běžně nenavštěvuje?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE

Příloha č. 13 Dotazník pro děti navštěvující prázdninovou školní družinu

Milé děti,

zúčastnily jste se letní prázdninové školní družiny, chceme zjistit, jak se vám v družině líbilo a zda byste i v příštím roce rády navštěvovaly letní prázdninovou družinu. Nebo jestli byste rády něco změnily. Dotazník je anonymní. Rodiče vám s vyplněním dotazníku zajisté rádi pomohou. Důležité je, abyste vždy označily u každé otázky jenom jednu odpověď, která je podle vašeho názoru ta správná.

Žádám rodiče, aby nechali děti vyjádřit svůj vlastní názor.

	Dotaz	Odpověď			
č. 1	Byl/a jsi spokojen/a s aktivitami v prázdninové školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 2	Chutnalo ti jídlo v prázdninové školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 3	Změnil/a bys něco v rámci pobytu v prázdninové školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 4	Chtěl/a by ses zúčastnit prázdninové školní družiny i příští prázdniny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 5	Chtěl/a bys více času trávit v herně školní družiny	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 6	Chtěl/a bys více času trávit v přírodě?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 7	Chtěl/a bys zařadit i další akce, např. výlety do ZOO, na hrady, zámky, navštívit jiná zajímavá místa?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 8	Chtěl/a bys navštěvovat prázdninovou družinu i se svým sourozencem, který ji běžně nenavštěvuje?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE

Příloha č. 14 Dotazník pro děti navštěvující školní družinu v průběhu školního roku

Milé děti,

připravila jsem pro vás následující dotazník, který se stane cenným zdrojem informací pro další činnost naší školní družiny. Dotazník je dobrovolný a zcela anonymní. Vyplnění dotazníku je příležitostí, abyste vyjádřily své názory na školní družinu. Předem vám děkuji za vyplnění dotazníku. Vaše odpovědi pomohou zjistit, jakou družinu byste si přáli, co se vám líbí nebo co byste chtěly změnit. Pokud budete potřebovat s něčím poradit, můžete se obrátit na paní vychovatelku nebo své rodiče. V dotazníku vždy označte u každé otázky jen jednu odpověď. Rodiče prosím, aby své děti při vyplňování dotazníku neovlivňovali a nechali je vyjádřit vlastní názor.

	Dotaz	Odpověď			
č. 1	Chodíš do školní družiny rád/a?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 2	Účastníš se rád/a všech aktivit ve školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 3	Pomůže ti paní vychovatelka, když něco potřebuješ?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 4	Je paní vychovatelka spravedlivá, vyřeší každý spor spravedlivě?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 5	Pochválí tě paní vychovatelka, když si to zasloužíš?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 6	Chovají se děti ve školní družině k sobě hezky?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 7	Cítíš se ve školní družině bezpečně?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 8	Ublížíje ti někdo ve školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 9	Líbí se ti školní družina, máte dostatek hraček, pomůcek i vybavení?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 10	Líbí se ti, jak jsou prostory školní družiny upraveny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 11	Chtěl/a bys na školní družině něco změnit (činnosti, prostory, vybavení)?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 12	Máš ve školní družině hodně kamarádů?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 13	Posmívají se ti děti, když se ti něco nedaří?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 14	Můžeš si zvolit činnost, která tě baví?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 15	Máš v družině čas na odpočinek, hraní?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 16	Jsi v družině spokojený/á?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE

Příloha č. 15 Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu v průběhu školního roku

Vážení rodiče,

Vaše dítě navštěvuje naši školní družinu a my bychom při posuzování její činnosti a provozu znali rádi i Vaše názory. Prosíme Vás proto o vyplnění následujícího dotazníku. U jednotlivých dotazů vyznačte možnost, která odpovídá Vašemu názoru. Dotazník je dobrovolný a zcela anonymní.

Za Vaši spolupráci Vám děkujeme.

	Dotaz	Odpověď			
č. 1	Vyhovuje Vám provozní doba školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 2	Chodí Vaše dítě do školní družiny rádo?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 3	Cítí se Vaše dítě ve školní družině bezpečně?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 4	Jste spokojeni s paní vychovatelkou?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 5	Jste dostatečně informováni o nabídce aktivit školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 6	Je činnost školní družiny dostatečně pestrá?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 7	Je nabídka zájmových činností ve školní družině dostatečně zajímavá?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 8	Jste spokojeni s vybavením školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 9	Jste spokojeni s prostorami školní družiny?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 10	Máte dostatečné informace o činnosti a chování Vašeho dítěte ve školní družině?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE
č. 11	Jste celkově spokojeni s naší školní družinou?	ANO	SPÍŠE ANO	SPÍŠE NE	NE

Anotace

Jméno a příjmení:	Ivana Daňková
Ústav:	Speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	PaedDr. et Mgr. Marie Chrásková
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Školní družina jako prostředí pro výchovu a vzdělávání v době mimo vyučování
Název v angličtině:	School care centre as a place of children's education and training outside the classes
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce popisuje školní družinu jako prostředí pro výchovu a vzdělávání dětí v době mimo vyučování. Teoretická část zachycuje historický vývoj výchovy a vzdělávání, vymezuje výchovu mimo vyučování, pohled na volný čas, školní družinu jako instituci a součást denního režimu dětí, klima školní družiny, vztahy ve školní družině, charakteristiku dětí mladšího školního věku, roli vychovatelky, její pracovní náplň a míru povinností.</p> <p>Praktická část je konkrétním seznámením se školní družinou, místem mého působení, z hlediska historického i současného. Popisuje náplň a obsah činností, vzorek dětí navštěvujících školní družinu, názory dětí a rodičů na školní družinu získané formou dotazníku, jejich interpretaci, ukázky prací a aktivit dětí.</p>
Klíčová slova:	Výchova mimo vyučování, volný čas, školní družina, děti mladšího školního věku, vychovatelka, sociální klima.
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis deals with the after school club as a place of children's education and training beyond the classes. The theoretical part shows the historical development of education, defines the education outside of the school classes, the view of the leisure time, as well as the view of the after school club as an institution and a part of children's daily routine, the atmosphere and relations in the after school club, the characteristics of the younger schoolchildren, the role of the tutors, its content and degree of responsibility.</p> <p>The practical part informs about particular after school club, my work place, its history and present. This part describes the content of activities, the sample of children attending the after school club, the parent's and children's view of the after school club gained through the questionnaire, the sample of children's works and activities.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Education outside the classes, leisure time, school care centre, younger school age children, tutor, social climate.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 <i>Roční plán školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 2 <i>Desatero školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 3 <i>Režim odpolední školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 4 <i>Závěry a podmínky pro provoz školní družiny v období letních prázdnin</i></p> <p>Příloha č. 5 <i>Zápisní lístek do školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 6 <i>Provozní řád školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 7 <i>Budova školní družiny</i></p> <p>Příloha č. 8 <i>Herna</i></p> <p>Příloha č. 9 <i>Vánoční jarmark</i></p> <p>Příloha č. 10 <i>Barevné dny</i></p> <p>Příloha č. 11 <i>Výtvarná činnost</i></p> <p>Příloha č. 12 <i>Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících prázdninovou školní družinu</i></p> <p>Příloha č. 13 <i>Dotazník pro děti navštěvující prázdninovou školní družinu</i></p> <p>Příloha č. 14 <i>Dotazník pro děti navštěvující školní družinu v průběhu školního roku</i></p> <p>Příloha č. 15 <i>Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících školní družinu v průběhu školního roku</i></p>
Rozsah práce:	68 s. (111 887 znaků), 12 s. příloh
Jazyk práce:	český